

Kántás Balázs

A robbantások ideje

**A radikális jobboldali politikai
terrorizmus legeklatásabb példái az
1920-as évek
Magyarországn**

**HORTHY-KORSZAK
MŰHELYTANULMÁNYOK**

KÁNTÁS BALÁZS
A ROBBANTÁSOK IDEJE
A RADIKÁLIS JOBBOLDALI POLITIKAI
TERRORIZMUS LEGEKLATÁNSABB PÉLDÁI
AZ 1920-AS ÉVEK
MAGYARORSZÁGÁN

Horthy-korszak Műhelytanulmányok

ISBN 978-615-6250-18-6

Sorozatszerkesztő–szaklektor:
Dr. Zsávolya Zoltán

Felelős kiadó
a
HORTHY-KORSZAK TÖRTÉNETÉNEK
KUTATÁSÁÉRT TÁRSASÁG

BUDAPEST, 2021.

Bevezetés

Az első világháború elvesztése után, a trianoni békediktátum 1920. június 4-ei aláírásával Magyarország korábbi területének és lakosságának majdnem kétharmadát veszítette el, és körülbelül 3,3 millió magyar anyanyelvű ember rekedt az országhatárokon kívül. Noha a Magyar Királyság ezeréves történelme során végig multinacionális állam volt, és az elcsatolt területeken élők többsége valóban nem volt magyar nemzetiségű, a békeszerződés során az országhatárok megvonása egyáltalán nem követte a nyelvi és etnikai határokat. Számos esetben egységes tömbben élő magyar lakosságú területek is a szomszédos államokhoz kerültek. Az államhatáron kívül rekedt magyarok a szomszédos országok többségében semmiféle kisebbségi jogokkal nem rendelkeztek, aki pedig tehette (elsősorban az erdélyi magyarok), optánsként, többnyire teljesen elszegényedve költözött át a megcsonkított anyaország területére. Az első világháborút, forradalmakat és polgárháborút, végül jelentős területi veszteségeket és ezek nyomán hatalmas gazdasági és szociális krízist elszenvedő Magyarország kormányzatának és társadalmának érthető módon tehát a trianoni békediktátum revíziója, az ország területi

integritásának helyreállítása lett az egyik vezéreszméje.¹

Jórészt e történelmi traumákból kifolyólag a Horthy-korszak első néhány éve a magyar történelem azon viharos időszakai közé tartozott, mely bővelkedett – elsősorban jobboldali és radikális jobboldali, irredenta, és ezzel szoros összefüggésben antiszemita eszmék mentén szerveződő – titkos társadalmi egyesületekben, társaságokban, szövetségekben, melyek a politikai életre is bizonyos fokú befolyással rendelkeztek. E titokban működő társaságoknak olykor volt legális fedőszervezetük (a legálisan bejegyzett egyesületek egyébként pártpolitikai tevékenységet a korabeli jogszabályok szerint elvileg nem folytathattak, ennek ellenére némelyikük pártszerűen működött és erős politikai aktivitást fejtettek ki) valamilyen társadalmi egyesület formájában, olykor pedig informális keretek között, csupán a tagok közti szóbeli megbeszélések és utasítások alapján fejtették ki

¹ Bővebben lásd: ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015.; ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.; ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018.; ZEIDLER Miklós, *A revíziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009.

a tevékenységüket. Miként azt Mester Miklós történész, országgyűlési képviselő és kultúrpolitikus, a Horthy-korszak egyik sokat megért történelmi tanúja, aki maga is számos ilyen titkos szervezetben tag volt, írja érzéketlenül emlékirataiban:

„Létezett egy tucatnyi titkos, féltitkos és igen zárt, exkluzív tagsággal rendelkező társaság, melyek berkeiben dőlt el lényegében, hogy a vezető pozíciókat kikkel töltik be, hogyan állítják össze a kormányzópártot, kik indulhatnak képviselőként, kik lesznek az ispánok, alispánok, szolgabírók, csendőrpapancsnokok, kik kerülhetnek be a kormányzó szűk tanácsadói körébe.”²

Az 1920-as években működő nagyszámú, egymással szoros átfedéseket mutató titkos és féltitkos irredenta szervezet, illetve a hozzájuk ezer szállal kötődő jobboldali, fegyveres paramilitáris alakulatok működését a maguk komplexitásában leginkább konkrét

² OSZK 1956-os Intézet OHA-45. sz. 53. Mester Miklós-interjú. Készítette Gyurgyák János-Varga Tamás 1986-ban. Idézi: SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017, 78.

mikrotörténelmi esettanulmányok vizsgálata útján érthetjük meg.

A paramilitarizmust, paramilitáris tevékenységet és szervezeteket, melyek az első világháború utáni években különböző intenzitással Európa szinte minden államában jelen voltak, a téma nemzetközi szakirodalma többnyire úgy szokta definiálni, mint olyan katonai vagy kvázi-katonai szervezeteket és cselekményeket, amelyek kiegészítették a konvencionális katonai alakulatok működését, vagy egyenesen azok helyébe léptek.³ Erre némely esetben az állam kereteinek átmeneti vagy akár tartós felbomlása adott lehetőséget, más esetekben az állam maga használta fel az ilyen alakulatokat, megint másutt a paramilitáris szervezetek a fennálló állam ellenében léptek fel.⁴

A paramilitarizmus, azaz a félkatonai jellegű, fegyveres szabadcsapatok működése tehát az első világháború után jórészt a vesztes államokban, így Magyarországon is termé-

³ Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 13–32, 13–14.

⁴ GERWARTH–HORNE, i. m. 14.

szetes jelenség volt, gyakorlói pedig elsődlegesen továbbra is aktív állományú katonák vagy katonaviselt férfiak, esetleg egyéb fegyveres testületek tagjai voltak. Az ilyen szervezetek szorosan összefonódtak az új magyar állammal, kormánnyal, illetve a vesztes államokat sújtó fegyverkezési korlátozások következtében igen szigorúan meghatározott keretek között működő – részben egykori paramilitáris és irreguláris alakulatokból, szabadcsapatokból újraszervezett – magyar hadsereggel is. A trianoni békeszerződés ugyanis Magyarország számára mindössze 35 000 fős, zsoldos hadsereg fenntartását engedélyezte, amely legfeljebb belső karhatalmi feladatokra lehetett alkalmas, támadó hadműveletek megtervezésére és kivitelezésére semmiképp.⁵ A vezérkar és számos katonai szervezet titokban, az antanthatalmak ellenőrző bizottságát kijátszva működött, az egyes katonai alakulatok más fegyveres testületek és egyéb állami szervek állományába rejtése, illetve titkos, tartalékos jellegű irreguláris egységek fenntartása által a magyar katonaság létszáma pedig a valóságban

⁵ Vö. DOMBRÁDY Lóránd-TÓTH Sándor, *A Magyar Királyi Honvédség 1919–1945*, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1987, 9–51.

körülbelül tízezres nagyságrenddel lépte túl az engedélyezett keretet az 1920-as évek folyamán. Mindez persze komolyabb harcértéket nem kölcsönzött a hadseregnek, hiszen elsősorban a katonai állományban lévő személyek rejtése volt csak megoldható, a komolyabb fegyverzetet már jóval kevésbé lehetett a Szövetségek Közi Katonai Ellenőrző Bizottság elől elrejteni, noha erre is nyilván voltak kísérletek.⁶

A különböző radikális jobboldali milíciák, önszerveződő katonai alakulatok, nemzetvédelmi osztagok tagjai a fehérterror, illetve Horthy Miklós ellentengernagy 1921. március 1-jei kormányzóvá választása után a kormány jóváhagyásával egészen 1923–1924-ig működtek segédrendőri, kiegészítő karhatalmi formációkként is,⁷ elsődleges céljuk pedig formálisan az volt, hogy a tanácsköztársaság bukása utáni időszakban egy esetleges újabb kommunista hatalomátvételi kísérlet megakadályozása volt. Ezzel együtt a hadsereg a vesztes államokat sújtó fegyverkezési korlátozások kijátszására is felhasználta őket a

⁶ Uo.

⁷ SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142.

fent említett módon, és a saját kiegészítő alakulataiként működtette őket, illetve titokban pénzzel és ellátmánnyal segítette elő a működésüket.⁸

A radikális jobboldali paramilitáris szervezetek tagjai, akik tehát igen sok esetben párhuzamosan (nyíltan vagy fedésben) aktív állományú katonák is voltak, felsejlettek olyan nagy sajtónyilvánosságot kapott bűnesetek mögött is, mint a szerencsés módon megghiúsult, 1922 első hónapjaiban leleplezett jászkarajenői merényletterv, a nyolc halálos áldozatot követelő, 1922. április 3-ai antiszemita indíttatású robbantásos terrorcselekmény az Erzsébetvárosi Demokrata Kör ellen, a három ember életét kioltó, 1923. december 26-ai csongrádi bombamerénylet, vagy épp az ugyancsak 1923-as állítólagos irredenta magyar merényletterv a román királyi pár ellen.⁹ E jobboldali paramilitáris

⁸ Vö. HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Kiss Gábor Jenő büntetőpere. Ebből az irategyüttesből kiderül, hogy az 1920-as évek önszerveződő irreguláris katonai alakulatai titokban a honvéd vezérkar közvetett irányítása alatt álltak.

⁹ A jelek szerint a román titkosszolgálat által kreált koncepciók ügyéről lásd bővebben: GOTTFRIED Barna, *Thuróczy István és a román király elleni merényletterv*, Székelyföld, 2010/7, 79–101.

alakulatok tagjai tehát, bár nem a kormány és a hadsereg megbízásából vagy jóváhagyásával, de erősen érintettek voltak az 1922 és 1924 között Magyarországon is elburjánzó politikai terrorizmusban. Mindhárom fent említett, könyvünk szorosabb tárgyát képező robbantásos terrorcselekményben, melyek nyomán elsősorban az ellenzéki sajtó a *bombamerényletek korának* is nevezte az 1922–1924 közötti időszakot, mélyen érintett volt a korszak legnagyobb radikális jobboldali társadalmi tömegszervezete, az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME), és annak a hadsereghez is ezer szállal kötődő félkatonai szárnya, a Nemzetvédelmi Főosztály. Vizsgálódásunk bevezetőjeként tehát érdemes az Ébredő Magyarok Egyesülete 1920-as évekbeli történetét vázlatosan és lényegre törően áttekintenünk.

Az Ébredő Magyarok Egyesülete és politika befolyása az 1920-as évek első felének Magyarországon

Az 1920-as évek magyarországi politikai terrorizmusa tágabb politikai-társadalmi kontextusának megértéséhez nem árt tehát vázlatosan áttekintenünk az ÉME történetét és a korszak politikai életére gyakorolt befolyását, hiszen a radikális jobboldali robbantásos merényletek elsősorban ebben az összefüggésrendszerben értelmezhetők, nem csupán egyszerű köztörvényes bűncselekményekként. Az ÉME egy volt a történelmi Magyarország összeomlásakor alakult számos nacionalista egyesület közül, és az 1920-as évek első felében a legbefolyásosabb ilyen organizációk közé tartozott a Magyar Országos Véderő Egylettel (MOVE),¹⁰ az Etelközi

¹⁰ A Magyar Országos Véderő Egylet 1918 novemberében, félkatonai-ellenforradalmi egyesületként alakult, és fokozatosan vált a Horthy-rendszer a rendszer egyik legnagyobb tömegbázisú szervezetévé, tagsága nagy részét katonatisztek adták. Egyik alapítója Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök volt. Az 1920-as években az Ébredő Magyarok Egyesületével együtt a korszak egyik meghatározó antiszemita-revizionista egyesülete, a vezetésben az 1930-as évek második felétől kezdve a nyilasok és más szélsőjobboldali pártok képviselő kerültek többségbe (pl. Bánkúti László, Baross Gábor, Endre László, Feilitzsch Berthold stb.). 1942-től

Szövetség (EX)¹¹ politizáló nevű titkos társasággal, valamint a Kettőskereszt Vérszövetség

vezetősége a magyar szélsőjobboldali szervezetek összefogására mozgósított, tagjai pedig nagy arányban léptek be a Nyilaskeresztes Párt párthadseregébe. A MOVE 1944 elején 144 fiókegyesülettel rendelkezett, melyek egyenként átlagosan 200 tagot számláltak. Csaknem mindegyikhez tartoztak fiatalokat tömörítő lövészklubok. A német megszállás után belügyminiszteri rendelettel a kisebb fasiszta-nemzetiszocialista jellegű egyesületeket is a MOVE-be olvasztották. Az egyesület töredékesen fennmaradt iratai kutathatók a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 1360. Az egyesület történetéről tovább kellő forráskritikával használható Dósa Rudolfné erősen marxista szemléletű, de adattartalmát tekintve sok szempontból helytálló monográfiája. Vö. DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

¹¹ Az Etelközi Szövetség (EKSZ, EX, ET, X) az egyik legbefolyásosabb titkos szervezet volt a Horthy-korszakban, amely a magyar irredenta, fajvédő legális és illegális egyesületek többségét irányította, így azok egyfajta ernyőszervezetének tekinthető. Az EX tagjai a fenti rövidítéseket konspirációs okból felváltva használták. A szervezet 1919 novemberében alakult meg, és a későbbiekben a csúcsidejében kb. 5000 tagot számlált, élén 7 fős vezetőtestület, a Vezéri Tanács állt, és 1944. október 16-áig többnyire a MOVE-val szoros együttműködésben, annak a budapesti székházában tartotta összejöveteleit. Az EX rítusaiban, külsőségeiben az általa gyűlölt szabadkőművességre kívánt hasonlítani, mintegy annak „hazafiasított” ellenpárjaként. Ironikus módon székhelyét is a betiltott Magyarországi Symbolikus Nagypáholy lefoglalt Podmaniczky utcai székházában rendezte be.

(KKVSz) nevű titkos katonai szervezettel együtt, amelyek tagsága és vezetősége között

Kapcsolatrendszerén keresztül jelentős hatást gyakorolt a korszak politikai életére, befolyását pedig jól mutatja, hogy tagjai voltak többek között Bethlen István, Teleki Pál, Károlyi Gyula, Bánffy Miklós, vagy éppenséggel Eckhardt Tibor, aki 1923 decemberétől az Ébredő Magyarok Egyesületének elnöki tisztét is betöltötte. A szövetségbe meghívás alapján felvételüket kérik e célra kidolgozott misztikus szertartás keretében életre-halálra szóló fogadalmat tettek az irredenta és fajvédő célok szolgálatára. A Vezéri Tanács az ország sorsát érintő csaknem minden fontos kérdést megtárgyalta. Az EX fedőegyesülete a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület volt. A II. világháború alatt báró Feilitzsch Berthold, az EX egyik alapítója, hosszú időn keresztül a Vezéri Tanács elnöke, a nyilasokat kezdte támogatni és fokozatosan magához ragadta a szervezet teljes irányítását. A főleg katonatisztekkel és állami tisztviselőkkel álló szövetség éppen akkor nem támogatta Horthyt, amikor a legnagyobb szüksége lett volna rá, és nagymértékben segítette Szálasi Ferenc és a nyilasok hatalomra jutását. Vö. Serfőző 1976: 22–24. Az EX kétoldalas alkotmánya fennmaradt dr. Minich József népbírói perének iratanyagában: HU-BFL-XXVI-2-b-8311/1947. A szervezet működéséről fennmaradt egy mindössze egyoldalas, 1945-ös keltezésű, kritikával kezelendő jelentés a Magyar Kommunista Párt fegyveres erők, karhatalmi osztályának iratai között: MNL OL, M-KS 274-f-11. cs.-44. őrzési egység, Jelentés az Etelközi Szövetség működéséről, 1945. május 29. Az EX működéséről kellő forráskritikával olvasandó továbbá az egyik legfontosabb forrás, Zadrevecz István tábori püspök emlékirata. Vö. ZADRAVE CZ István, *Páter Zadrevecz titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYI György, Kossuth Könyvkiadó, 1967, 129–150.

egyébként igen szoros átfedések voltak megfigyelhetők.¹² Az ÉME már valamikor 1918-ban megalakult, és a kezdetektől fogva antiszemita, bűnbakképző, történelmi traumákból, sérelmekből táplálkozó politikai szemlélet jellemezte, mely a zsidóságot hibáztatta Magyarország megoldatlan társadalmi konfliktusaiért, az első világháborúért és annak elvesztéséért, majd később tanácsköztársaságért is.¹³

A radikális jobboldali szervezet már a nagy háború vége előtt is jelentős politikai aktivitást fejtett ki, és nem volt ez másként a magyarországi tanácsköztársaság 133 napja alatt sem. Az ÉME vezetősége 1919. március 21-én értesült a kommunista hatalomátvételtől, és ezek után illegálisan működve vett részt az antibolsevista ellenforradalmi hullámban, embereket toborzott és fegyverzett fel. A kérészéletű kommunista kormányzat bukása és Magyarország román megszállása után folytatta politikai tevékenységét, és utcai plakátok elhelyezésével valóságos propagandaháborút vívott. Az Monarchia összeomlásával párhuzamosan rengeteg

¹² PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012, 49–59.

¹³ ZINNER, i. m. 13–15.

katona és közszolgálati alkalmazott deklasszálódott, került létbizonytalanságba, ez pedig tömegbázist teremtett a radikális jobboldal számára. 1919-ben felmerült az ÉME párttá szervezésének gondolata is, azonban a vezetés úgy döntött, hogy mégiscsak társadalmi egyesületként tevékenykednek tovább.¹⁴ Horthy Miklós Nemzeti Hadseregét az ÉME erősen támogatta – hiszen vezetőségi tagjai közé tartozott számos, Horthy szegedi köréhez kötődő katonatiszt –, a fővezér 1919. november 16-ai budapesti bevonulása után a fővárosban kiterjedt antiszemita propagandát folytatott, és a zsidók jogait korlátozó törvények bevezetését követelte.¹⁵ A Nemzeti Hadsereg és az ÉME paramilitáris alakulatai között tehát a kezdetektől fogva szoros együttműködés és személyi átfedések álltak fenn. Egyik lapjában, az Ébredő Magyarországnak a szervezet saját 830 000 ezer fős tagságára utalt, mely persze túlzó és megbízhatatlan adat, ugyanakkor az egyesület ekkoriban valóban jelentős társadalmi bázissal

¹⁴ Uo., 34.

¹⁵ PAKSA, i. m. 57–59.

rendelkezett, és tagjainak száma így is több százezerre tehető.¹⁶

Az ÉME – más nacionalista szervezetekhez hasonlóan – az 1920-as évek elején a kormány jóváhagyásával, sőt, támogatásával fegyveres segédrendőri alakulatokat is fenntartott egy esetleges újabb baloldali hatalomátvételi kísérlet megakadályozására.¹⁷ Az egyre

¹⁶ A titkos és féltitkos antiszemita szervezetekről, politikai befolyásukról és már a kezdet kezdetén, 1919–1920 körül megjelenő zsidóellenes jogszabálytervezeteikről jó összefoglalót nyújt korszakmonográfiájában Ungváry Krisztián is. A radikális jobboldali társaságok közül az Ébredő Magyarok Egyesületét, a Magyar Országos Véderő Egyletet, az Etelközi Szövetséget és a Kettőskereszt Vérszövetséget emeli ki, melyeknek alapítói és tagsága között egyébként jelentős átfedések voltak. Ezek közül a titokban működő Etelközi Szövetség és az annak paramilitáris szárnyaként működő Kettőskereszt Vérszövetség forrásbázisa mindazonáltal meglehetősen szórványos. Vö. UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérelege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó-Országos Széchenyi Könyvtár, 2012, 97–100.

¹⁷ 1920–21-ben az Ébredő Magyarok Egyesületének nemzetvédelmi osztályai a számos, egy esetleges újabb kommunista hatalomátvétel meggátlását célzó fegyveres alakulatok közé tartoztak. Gyakorlatilag állami jóváhagyással, de szinte állami kontrol nélkül működtek mellettük a Héjjas, Prónay és Ostenburg-Morawek Gyula vezette tiszti különítmények. Létezett továbbá a polgári csendőrtartalék nevű karhatalmi alakulat, illetve a belügyminiszter és a rendőrség irányítása alatt álló

hangosabb és egyre nagyobb társadalmi feszültségeket generáló antiszemita propaganda, illetve a megszaporodó erőszakos cselekmények hatására Rubinek Gyula földművelésügyi miniszter ugyanakkor 1920. április 4-én javasolta az ÉME felosztatását,¹⁸ a kormány azonban az instabil politikai helyzet miatt ezt nem kockáztatta meg.¹⁹ Ebben az időben csak az ÉME budapesti központja körülbelül 300 000 főt tömörítethetett,

Állambiztonsági Megbízottak Országos Szervezete, mint rendszerhű civilekből szervezett politikai elhárító szerv, amely tagjainak feladata a kommunistagyanús egyének megfigyelése volt, fegyvert viseltek, fegyverhasználati joguk pedig azonos volt a rendőrségével. Működött továbbá 1921-ig egy polgári személyekkel szemben is rendőri jogosítványokkal rendelkező katonai nyomozóhatóság, a Honvédelmi Minisztérium úgynevezett T-osztálya is, de a tiszti különítményeknek is voltak önálló nyomozóalakulatai. Ez a meglehetősen zavaros időszak lehetőséget adott önjelölt civilek számára is, hogy hatósági jogosítványokkal ruházzák fel magukat, illetve hatósági intézkedés álcája alatt súlyos bűncselekményeket kövessenek el. Vö. KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 66–92.

¹⁸ A földművelésügyi miniszter ezt követően az 1920. május 13-ai minisztertanácsi ülésen is annak adott hangot, hogy főként vidéken egyre kontrolálhatatlanabb az ébredők által alkalmazott erőszak. MNL OL, K 27. 1920. május 13. 5. napirendi pont, Az Ébredő Magyarok Egyesülete magatartása elleni panasz.

¹⁹ ZINNER, i. m. 66–67.

országszerte 98 fiókegyletet működtetett, a tagok között pedig sok felfegyverzett ember, leszerelt és aktív állományú katonai, illetve formálisan állami szolgálatban álló önkéntes is volt.²⁰ A trianoni békeszerződés 1920. június 4-ei aláírása csak fokozta a feszültségeket, az antiszemitizmus mellett pedig az irredentizmus, az ország területi integritásának helyreállítása lett a jobboldal, de szinte az egész társadalom vezető eszméje, melyet gyorsan az ÉME is magáévá tett. Ezzel összefüggésben az ÉME számos tagja, köztük sok leszerelt vagy aktív katona – habár az Osztrák–Magyar Monarchia és annak hadseregének felbomlása okán az állományviszonyokat és jogosultságokat a kormánynak is igen nehéz volt nyomon követnie – jelentős szerepet játszott a fehérterrorban.²¹ Az erőszakos atrocitások, politikai gyilkosságok, majd később bombamerényletek mögött felsejlett a fehérterroret lényegében irányító, és ekkoriban az ÉME-ben is vezető tisztségeket

²⁰ Uo. 69.

²¹ A fehérterrorról lásd bővebben pl. Bodó Béla nemrégiben megjelent angol nyelvű monográfiáját. BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

betöltő Héjjas Iván²² főhadnagy és Prónay Pál²³ alezredes, illetve az ugyancsak a kormányzó belső köréhez tartozó Gömbös Gyula vezérkari százados, későbbi honvédelmi miniszter és miniszterelnök neve.²⁴

A kormány ugyan igyekezett a szélső-jobboldali politikai erőket pacifikálni, ám azok széles társadalmi bázisa okán nem volt könnyű dolga. A helyzetet nehezítette, hogy az ÉME szimpatizánsai beépültek az állami szervek, fegyveres testületek tagjai közé is, ezért a mozgalom állami alkalmazottak között is nagyon nagy támogatottságnak örvendett. A

²² Héjjas Iván életrajzáról lásd: BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10, 9–27.

²³ Prónay Pál életrajzáról lásd Bodó Béla angol nyelven megjelent kismonográfiáját: BODÓ Béla, *Pál Prónay. Palamilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011. Lásd továbbá Gyurgyák János monográfiáját GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012, 170–189.

²⁴ Többek között a főtárgyalás jegyzőkönyvében is felmerül, továbbá Serfőző Lajos is felhívja rá a figyelmet, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni bombamerénylet mögött is jó eséllyel Prónay Pál és/vagy Héjjas Iván állhattak közvetett vagy közvetlen értelmi szerzőként. Vö. SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60, 30–33.

felosztatás helyett így a kormány leginkább belülről igyekezett az ÉME-t bomlasztani vagy konszolidálni, és különböző alkuk révén a vezetői székekbe mérsékeltebb elveket valló személyeket próbált juttatni. Részben az erős szélsőjobboldal lecsendesítésére fogadta el a nemzetgyűlés a *numerus clausus*, vagyis az 1920. évi XXV. törvénycikket, mely erősen korlátozta a felsőoktatásba felvehető izraelita vallású hallgatók számát az 1920/1921. tanévtől.²⁵

Az egyre véresebb atrocitások,²⁶ az ÉME-hez köthető paramilitáris alakulatok és a Nemzeti Hadsereg tisztí különítményeinek garázdálkodása, különösen a Club Kávéház elleni

²⁵ A *numerus clausus*ról lásd bővebben PAKSA Rudolf tanulmányát: PAKSA Rudolf, *A numerus clausus*, in *Gróf Bethlen István és kora*, szerk. NAGY Zsejke, Budapest, Osiris Kiadó, 2014, 137–157.

²⁶ Hiánypótló doktori értekezésben Bödök Gergely is felhívja a figyelmet arra, hogy 1920–22-ben mind a Nemzeti Hadsereg különítményesei, mind pedig az ÉME (sokszor felfegyverzett) milicistái végrehajtottak olyan atrocitásokat, melyeket az állam nem tudott, és talán nem is akart megakadályozni vagy kontroll alatt tartani. Számos esetben előfordult, hogy a fegyveresek békés járókelőket támadtak meg és tartóztattak le, az ilyen esetek pedig nem egyszer gyilkosságba torkollottak. BÖDÖK, i. m. 187–189.

brutális akciók²⁷ nyomán a kormány elérkezettnek látta az időt a határozott fellépésre. Teleki miniszterelnök egyre jobban féltette a háború után konszolidálódó politikai és gazdasági kapcsolatokat az egyre nagyobb teret nyerő szélsőjobbaldaltól, ezért radikális tisztújítást követelt az ÉME-n belül. Megtiltották továbbá az egyetemi diákság belépését az egyesületbe, ezzel pedig tömegbázisa egyik jelentős elemétől fosztották meg.

Soltra József szolgálat közben, 1920. november 10-én irreguláris, elvileg karhatalmi szolgálatot ellátó, és az Ébredő Magyarok Egyesületéhez is szorosan kötődő katonák által agyonlőtt rendőr halála ismét jó indokot szolgáltatott a kormánynak arra is, hogy az ébredőkkel szoros átfedésben lévő tiszti különítményeket is igyekezzen felszámolni, illetve tagjaikat ténylegesen integrálni a

²⁷ A belvárosi Club Kávéházat az ÉME-hez köthető személyek többször is megtámadták, a zsidónak, hazafiatlannak kikiáltott vendégeket bántalmazták, a berendezést szétverték. Az egyik ilyen atrocitás kettős gyilkosságba torkollott, 1920. július 27-én Verebélyi Artúr bankigazgatót egy bajonettel szíven szúrták, Varsányi Géza ügyvédet pedig a kávéháztól nem messze agyonlőtték. Vö. ZINNER, i. m. 72–73; BÖDÖK, i. m. 219–220; KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 66–92.

reguláris hadseregbe.²⁸ A rendőrgyilkosság nagy felháborodást és társadalmi tiltakozást váltott ki, Horthy és köre pedig halaszthatatlannak látta a különböző szélsőjobboldali katonai alakulatok lefegyverzését. Nádossy Imre budapesti, nem sokkal később már országos rendőrfőkapitány, illetve Marinovich Jenő főkapitány-helyettes²⁹ látszólag határozott lépéseket tett az ügyben, a

²⁸ A formálisan a Nemzeti Hadseregbe képlékeny hadrendjébe tartozó, gyakorlatilag azonban teljes önállósággal, állami kontrol nélkül tevékenykedő különítményeket 1920–1921 között ugyan többször átszervezték, azonban ez a tényleges helyzeten és az alakulatok nagyfokú önállóságán egy ideig nem sokat változtatott.

²⁹ Tanulmányában Bartha Ákos tévesen Mattyasovszky Tibor 1920-ban leköszönő budapesti rendőrfőkapitány jelentéseiként idézi a Marinovich Jenő főkapitány-helyettes, 1921-től budapesti rendőrfőkapitány által aláírt jelentéseket. A főkapitány-helyettes aláírását kétségtelenül nehéz kiolvasni a levéltári forrásokon, a témát és forrásait egyébként tiszteletre méltó alapossgággal feldolgozó szerzőt a két rendőri vezető vezetéknevének azonos kezdőbetűje zavarhatta meg. A szóban forgó iratokra Marinovich azonban a gépelt „főkapitány” szó után mindig kézzel odaírt egy *h* betűt is, ami egyértelműen a jelentéstevő főkapitány-helyettesi rangjára utal. Vö. BARTHA Ákos, *Az utolsó csepp a pohárban. Soltra József rendőr meggyilkolása*, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása. Rendészettörténeti Tanulmányok 2.*, szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona, TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 28–44.

budapesti államrendőrség pedig nagy erővel kezdett a tettesek után nyomozni.³⁰ Soltra rendőr gyilkosai a szemtanúk egybehangzó vallomása alapján a Britannia Szállóba futottak be, ahol a Nemzeti Hadsereg egyik irreguláris katonai alakulata tanyázott a sok közül. Héjjas Iván főhadnagy, a befolyásos paramilitáris vezető, aki kecskeméti tevékenysége után és Horthy budapesti bevonulását követően részben a fővárosba helyezte át székhelyét, és akit nem meglepő módon a Britannia Szállóban székelő, összesen állítólag négy, egymástól nehezen elhatárolható különítmény tagjai is a vezetőjüknek ismertek el, ingerülten vette tudomásul, hogy emberei meggyilkoltak egy rendőrt, és felkészült akár az alakulatai által birtokolt épületek fegyveres védelmére is. A szálloda kapuit elbarikádozták, géppuskákat állítottak fel mögöttük, a katonáknak pedig lőszert és gránátokat osztottak ki. A Britannia Szálló előtt még másnap délelőtt folyamán felsorakoztak a Nemzeti Hadsereg reguláris egységei és jelentős rendőri karhatalom. Összeecsapásra végül csak azért nem került sor, mert a helyszínen megjelent a szabadcsapatok szervezésében kulcsszerepet

³⁰ BARTHA, i. m. 29–30.

játszó, tagjaik által igen tisztelt Prónay Pál alezredes, az I. szegedi vadászzászlóalj parancsnoka, amelynek tagjaiként egyébként a britanniás tisztok is definiálták magukat, aki határozottan utasította Héjjast és egységeit a hatóságokkal való együttműködésre.³¹

A rendőrök a Nemzeti Hadsereg reguláris katonáival együtt nyomultak be a szállodába, ahol megkezdődött a rendőrgyilkosságban részes fegyveresek azonosítása. Ez azonban csak részlegesen volt lehetséges, mert a tettesek egy része már közvetlenül az események után megszökött, és a szökésben feltehetőleg magasabb beosztású katonai vezetők is segítették őket. A detektívek végül azonban nem csak a Soltra-gyilkosságban részes fegyvereseket válogatták ki, hanem régóta húzódó rablási, kínzási, testi sértési és emberrablási ügyek gyanúsítottjait is kézre kerítették.³² Héjjas Iván főhadnagy az ügyben maga is tanúvallomást tett, és mind a Soltra

³¹ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 16.

³² HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 18.

Józsefet meggyilkoló fegyveresektől, mind pedig a Babarczy Jenő huszár százados által vezetett különítménytől, melynek tisztjei szintén a Britannia Szállóban laktak, elhatárolódott. Azt ugyan elismerte, hogy a tanácsköztársaság idején Kecskeméten jobboldali milíciát szervezett a kommunista kormányzat megdöntésének céljából, mely a Nemzeti Hadsereg kiegészítő alakulataként részt vett az ellenforradalmi hullámban, de azt már kategorikusan tagadta, hogy jelenleg saját különítmény felett rendelkezne.³³ Héjjas vallomásával egyébként egybevág az ügyben ugyancsak őrizetbe vett Bíró Béla hadapród őrmester, a Babarczy-különítmény segéd-tisztjének vallomása is, aki azt állította, hogy Héjjas Ivánnak ekkoriban valóban nem volt saját különítménye, azonban több irreguláris katonai alakulat, így a Babarczy-különítmény is nagy tisztelettel tekintett rá, és tagjai informálisan a vezetőjüként ismerték el.³⁴ A Britannia Szállóban állomásozó csapatok személyi összetételét mindenestre jól mutatja,

³³ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Héjjas Iván főhadnagy vallomása, 1920. november 18.

³⁴ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Bíró Béla hadapród-jelölt őrmester kihallgatási jegyzőkönyve, 1920. november 19.

hogy az őrizetbe vett személyek túlnyomó többsége – legalábbis a hatóságok aktuális jogértelmezése szerint – ekkor már nem volt tényleges állományú katona, hanem katonai egyenruhát öltött civil személy volt, köztük igen sokan olyanok, akik az első világháború után a katonai szolgálatból leszereltek, de lényegében önkényesen, esetleg valamelyik paramilitáris vezető engedélyével, valamelyik különítményhez csatlakozva tovább szolgáltak.³⁵

Ugyan a rendőrrel összetűzésbe kerülő katonák személyazonosságára vonatkozó információk a különböző nyomozati adatok fényében ellentmondásosak, a rendőrök végül Mészáros Imre leszerelt tiszthelyettest, Sesevics László hadnagyot és egy Zólyomi vezetéknévű katonát azonosítottak, aki a források alapján azonos volt a korszak egyik regényes életű, egyébként civilben színészként és költőként tevékenykedő, ismert különítményes tisztjével, Zsabka Kálmán alhadnaggal.³⁶ Zsabka egyébként Zólyom

³⁵ Uo.

³⁶ Zsabka Kálmán alhadnagy botrányos és regényes életének e szakaszáról lásd: BARTHA Ákos-PÓCS Nándor-SZÉCSÉNYI András, *Egy hosszán „ébredő” túlélőművész.*

vármegyében született, innen vehette akkoriban használatos álnévét.³⁷ A délvidéki születésű, szerb származású Sesevicset nem sikerült elfogni, ő elhagyta az országot, és hazatért szülőföldjére, akkoriban már a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságba.³⁸ A gyilkosság elkövetésével végül csak Mészáros Imrét vádolták meg, akiről a katonai hatóságok úgy ítélték meg, hogy immár nem tényleges állományú katona, pusztán leszerelt, de továbbra is egyenruhát hordó civil, polgári szakmájára nézve egyébként bádogos. Ügyében ezért, részben a hadsereg becsületét mentendő,

Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész, Múltunk, 2019/2, 138–180.

³⁷ ZINNER, i. m. 101. Valamint: HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 17.

³⁸ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 16. Sesevics László egyébként a forrásban Sesevics Vladiszláv néven szerepel. Később egyébként Szerbiából Törökországba szökött, ahol huzamosabb ideig élt, végül a második világháború alatt hazatért, és a katonai titkosszolgálat, a VKF-2 tisztjeként tevékenykedett. Vö. HU-ÁBTL-V-84089. Sesevich László. Idézi: BARTHA, i. m. 44.

polgári statáriális bíróság járt el.³⁹ Mészáros Imrét, aki Hatala István álnév alatt rejtőzködött Budapest belvárosában, november 22-én hajnalban fogta el a rendőrség.⁴⁰ Mészáros először mindent tagadott, majd végül beismerte, hogy két lövést adott le Soltra József-re, illetve azt is bevallotta, hogy a rendőrség segítségére siető, a lövöldözésben ugyancsak megsebesült Miklós József rendőrellenőrt is bántalmazta. Ugyanakkor azzal védekezett, hogy lövései nem találtak, így valószínűleg az a személy Soltra gyilkosa, aki nála valamivel előbb lőtt.⁴¹ Mészáros Imre ellen vallott Gellért Antal orvostanhallgató, Vágner Lajos magánhivatalnok, a Zsabka Kálmán baráti köréhez tartozó Micsinai Aladár iparművészeti iskolai hallgató, valamint Kővári Váraljai Károly és Farkas János orvostanhallgatók is.⁴² Mészárost ügyében a rögtönítélő polgári bíróság az 1920. december 18-án megtartott főtárgyaláson kötél általi

³⁹ BARTHA, i. m. 36.

⁴⁰ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Marinovich Jenő budapesti rendőrfőkapitány-helyettes jelentése a Soltra József sérelmére elkövetett emberölés tárgyában folytatott nyomozás állásáról, Budapest, 1920. november 22.

⁴¹ HU-BFL-VII-18-d-8963/1925. Uo.

⁴² Uo. Idézi: BARTHA, i. m. 36

halálra ítélte, egy nappal később pedig a budapesti gyűjtőfogházban fölakasztották.⁴³

A kereskedelemügyi miniszter mindezzel párhuzamosan rendeletben tiltotta el a vasúti és postai alkalmazottakat az ÉME-tagságtól, ezzel pedig a szervezet tömegbázisa egy újabb fontos komponensét veszítette el. A meggyilkolt rendőr ügyéből kiindulva több más atrocitás miatt vizsgálat folyt Héjjas és Prónay ellen is, ám a kormányzóval való jó viszonyuk okán az ekkor már befolyásos radikális jobboldali politikusokként is működő paramilitáris vezetőknek nem esett bántódásuk.⁴⁴

Az ÉME életében ugyanebben az időszakban szakadást vetített előre a legitimisták és a szabad királyválasztók vitája, IV. Károly trónra való visszatérési kísérletei pedig kiélezték az ellentéteket. Az antanthatalmak nyilván nem engedték Magyarországon a Habsburg-restaurációt, ezért a stabilitás érdekében leginkább Horthy hosszabb távú régens államfősége tűnt a legjobb közjogi megoldásnak. Horthy és körének hatalma IV. Károly 1921. március 27-ei és október 20-ai visszatérési

⁴³ ZINNER, i. m. 103. A polgári statáriális bíróság Mészáros Imre ügyében hozott ítélete mai ismereteink szerint nem maradt fenn levéltári őrizetben.

⁴⁴ ZINNER, i. m. 106–107.

kísérleteinek kudarca után megszilárdult. 1921. április 14-én gróf Teleki Pált gróf Bethlen István váltotta a miniszterelnöki székben, ezzel pedig megkezdődött a konszolidáció időszaka. Az ÉME lapjai is örömmel köszöntették az új kormányfőt, azonban a Bethlen-kormány nemsokára feloszlatta a különböző jobboldali milíciákat, így az ÉME nemzetvédelmi osztályait is. Ezzel együtt azonban az ÉME továbbra is fennálló paramilitáris jellegét erősítette az ébredő fegyveresek igen erős jelenléte a nyugat-magyarországi felkelésben is.⁴⁵

Bár a Párizs környéki békeszerződések Nyugat-Magyarország egy részét Ausztriának ítélték, a magyar kormány megtagadta e területek átadását. Az ÉME-n belül szervezkedés indult ismét Prónay Pál, Héjjas Iván, Dániel Sándor és más különítményes tisztek vezetésével, melyet a kormány hallgatólagosan támogatott. Bár a különítményeket formálisan ugyan már feloszlatták, 1921-ben még mindig működtek az ÉME nemzetvédelmi osztályai. Ezek a kormány által továbbra is megtűrt,

⁴⁵ A nyugat-magyarországi felkelésről jó összefoglalót nyújt például G. Soós Katalin monográfiája. Vö. G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971.

irreguláris katonai alakulatok voltak, melyeknek szükség esetén a belső rend fenntartásában jutott volna szerep, és a honvédelmi tárcától kaptak bizonyos mértékű kiképzést és anyagi támogatást.⁴⁶

1921 telére, IV. Károly második sikertelen visszatérési kísérlete után sikeresnek tűnt az ÉME integrálása a konszolidáció politikai rendszerébe. Ráday Gedeont gróf Klebersberg Kunó váltotta a belügyi tárca élén, akinek határozott elképzelései voltak a szélsőjobboldal visszaszorítására.⁴⁷ Az ÉME egyre jobban bekapcsolódott a pártpolitikai küzdelmekbe is, és gyakorlatilag elválaszthatatlanul összefonódott a szociálpolitikai reformokat követelő magyar keresztényszocialista mozgalommal. A konszolidáció zálogaként Bethlen tárgyalásai nyomán az 1920-as választások két legsikeresebb pártja, a Nagyatádi-Szabó István vezette Országos Kisgazda- és Földműves Párt

⁴⁶ ZINNER, i. m. 124–126.

⁴⁷ A jogszabályi háttér 1922-ben elején tovább szigorodott, a belügyminisztérium pedig a korábbinál is jobban ellenőrizte az egyesületeket és a gyülekezést. Vö. A belügyminiszter körrendelete a gyülekezési jog szabályozásáról. *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. I. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921*, forráskiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre–NEMES Dezső–PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956.

és a kormányon levő Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja 1922. február 2-án Keresztény Földműves-, Kisgazda- és Polgári Párt néven egyesült. Az így létrejött, úgynevezett Egységes Párt széles gyűjtőpárttá válva akarta folytatni konszolidációra irányuló politikáját, minél stabilabb parlamenti többséget szerezve az 1922-es választásokon. A választásokat persze immár az új, 2200/1922. ME. rendelet alapján tartották, amely gyakorlatilag csak Budapesten és környékén, illetve a törvényhatósági jogú városokban biztosította a titkos választójogot. Vidéken az emberek nyíltan szavaztak, ez pedig meglehetősen korlátozott parlamentarizmust eredményezett. Az Egységes Pártnak a tömegbázis biztosítása céljából szüksége volt az ÉME-re és a MOVE-ra, a korszak másik befolyásos, főként katonákat tömörítő szélsőjobboldali egyesületére. A nemzetgyűlés 245 mandátumából végül 143 helyet foglalt el abszolút többséggel az Egységes Párt, az összesen 245 képviselőből pedig 31 egyúttal az ÉME tagja is volt, noha akadtak köztük jobboldali ellenzékiek is.

A könyvünkben is tárgyalt, 1922. április 3-ai erzsébetvárosi bombamerénylet volt az az esemény, amely választási küzdelmet megzavarva újabb lehetőséget adott az állam

kezébe a szélsőségekkel szembeni fellépésre. Az ÉME fegyveres alakulatait ezek után végleg lefegyverezték, a zavaros, polgárháborús időkre visszavezethető rendvédelmi-katonai jogosítványait megszüntették, a Bethlen-kormánynak pedig sikerült a viszonylagos konszolidációt elérnie. 1923. január 21-én Magyarország tagja lett a Népszövetségnek, és ezzel az ország külpolitikai rehabilitációja is megtörtént, az ÉME pedig innentől kezdve stabilan a kormánypárt lojális szélsőjobboldali ellenzéke lett. A szervezet politikai befolyása, noha 1945-ig működött, a részben belőle kiváló, új szélsőjobboldali pártok megjelenésével jelentősen csökkent.⁴⁸ 1924 és 1945 között a társadalmi egyesületek mozgásteret a hagyományos pártpolitikai élet előtérbe kerülésével beszűkült, a különböző, német, osztrák és olasz mintára szerveződő radikális jobboldali pártok megjelenése pedig az ÉME vonzerejét is kikezdte. A tagság létszáma is csökkent, noha természetesen továbbra jelentős személyi átfedések voltak az 1920-as

⁴⁸ ZINNER, i. m. 184–185.

és '30-as évek szélsőjobbaldali pártjai és az ÉME tagsága között.⁴⁹

⁴⁹ Az ÉME úgynevezett fénykora után, igen nagyrészt belőle kialakult, nyugati mintára szerveződő szélsőjobbaldali pártokról és egyéb szervezetekről részletesen lásd: Paksa, 2013.

**Befolyásos katonai titkos társaság a
terrorizmus hátterében –
a Kettőskereszt Vérszövetség**

Az 1920-as évek irredenta és antiszemita indíttatású politikai merényletei mögött az Ébredő Magyarok Egyesülete Nemzetvédelmi Főosztálya mellett felsejlett a Kettőskereszt Vérszövetség (rövidítve többnyire: KKV vagy KKVSz), a korszak befolyásos titkos katonai szervezete is, mely többek között az erzsébetvárosi bombamerénylet büntetőperének főtárgyalásán is nagy szerephez jutott. Az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának ifjú milicistái ugyanis párhuzamosan e szervezetnek is a tajgai voltak. A KKVSz nem volt más, mint az Etelközi Szövetség (rövidítve: EX, ET vagy X)⁵⁰ nevű, a korszak politikai és közigazgatási elitjét tömörítő titkos társaság katonai szárnya, vagy legalábbis közvetve annak irányítása alá tartozott. Az Etelközi Szövetségről, a

⁵⁰ Az Etelközi Szövetség történetéről összefoglaló tanulmányt írt többek között Fodor Miklós Zoltán: FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156. Mindazonáltal Fodor Miklós Zoltán összefoglaló tanulmánya is szórványos forrásbázison és a témában eddig megjelent szekunder szakirodalmon alapul, így megállapításai vállaltan igen nagyrészt feltételezések.

szabadkőművesség ellenében alakult, nacionalista politikai titkos társaságról titkossága és titokzatossága ellenére sok mindent tudunk: a magyar irredenta, jobboldali legális és illegális egyesületek többségét irányította, így azok ernyő-szervezetének is tekinthető. Valószínűleg 1919 végén alakult Szegeden, és a későbbiekben a csúcspontján kb. 5000 tagot számláló társaságot a 7 fős Vezéri Tanács 1944 végéig a MOVE-val szoros együttműködésben irányította. Az EX rítusaiban és külsőségeiben az általa gyűlölt, nemzetrontónak tartott szabadkőművességre hasonlított, még a székhelyét is a betiltott Magyarországi Symbolikus Nagypáholy lefoglalt Podmaniczky utcai székházában rendezte be a MOVE-val együtt. Kapcsolatrendszerén keresztül hatása volt a politikai életre, hiszen politikusok, katonatisztek és egyéb állami főtisztviselők voltak a tagjai.⁵¹ A kormányzó, noha az EX soha be nem töltött fővezéri székét elvileg neki tartották fenn, nem volt tagja egy titkos társaságnak sem, ám bizalmasain keresztül akaratát e szervezetekben is tudta

⁵¹ Vö. ZADRAVECZ István, *Páter Zadraveczt titkos naplója*. Az eredeti forrás ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található: HU-ÁBTL-A-719.

érvényesíteni.⁵² Az EX-ről, ha szórványosan is, sok minden tudható, az annak katonai szárnyaként is működő KKVSz esetében már más a helyzet.

Ha lehet hinni a szórványos forrásoknak, úgy a KKVSz ugyancsak 1919-ben jött létre az ellenforradalmi rendszer védelmére, a kommunisták és más baloldali erők elleni harcra, valamint később területi revíziós célok szolgálatára, jelentős személyi átfedésekkel a Nemzeti Hadsereg titkosszolgálati jellegű szerveivel és a tiszti különítményeivel. Parancsnoka Siménfalvy Tihamér ezredes, a Székely Hadosztály egykori vezérkari főnöke, az első világháború többszörösen kitüntetett hőse, az ellenforradalom idején a Fővezérség titkosszolgálati tevékenységet ellátó, II/b osztálya belszervezeti alosztályának vezetője volt, aki az osztrák és a német nacionalista mozgalmakkal is kapcsolatot tartott,⁵³ továbbá vezető szerepet töltöttek be benne a fehérterror olyan szereplői, mint Héjjas Iván vagy Prónay Pál különítményparancsnokok. A szervezet

⁵² Ungváry, i. m. 101.

⁵³ Vö. HU-MNL-OL-K 64-1921-41-221. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.

vezetői között lehetett még a későbbi miniszterelnök, Gömbös Gyula, Endre László későbbi belügyi államtitkár, Zadaveczi István tábori püspök, valamint Görgey György ezredes, a kormányzó testőrségének későbbi parancsnoka, valamint Csörgey (eredetileg Uhlig) Károly tábornok, illetve Sassy Szabó József ezredes.⁵⁴ Katonailag szervezett egységeinek tagjait szigorú eskü kötötte, legális fedőszerve egy ideig a Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület volt, titkos gyűléseit a Prónay-különítmény által használt Nádor laktanyában tartotta, tagjai pedig elsősorban csendőr- és katonatisztek, rendőrök, közigazgatási tisztviselők és földbirtokosok, egyébként egytől egyig katonai múlttal rendelkező, a kormányzat számára megbízható, jobboldali meggyőződésű emberek voltak.⁵⁵

A KKV Sz neve, mint már említettük, felmerült olyan súlyos bűnesetek mögött is, mint a nyolc halálos áldozatot követelő 1922-es erzsébetvárosi robbantás. Az úgynevezett bombaper iratai a KKV Sz történetének is igen fontos forrását képezik, ugyanis gróf Csáky

⁵⁴ *Az Endre-Baky-Jaross-per*, forráskiad KARSAI László, MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994, 25.

⁵⁵ UNGVÁRY, i. m. 107.

Károly honvédelmi miniszter tanúvallomása szerint a KKVSz a tanácsköztársaság leverése után a fővárosban és vidéken tevékenykedő paramilitáris szervezetek egységes katonai irányítás alá vonása céljából jött létre 1919–1920 tájékán, mint afféle koordinációs csúcsszerv, elsősorban Berzeviczy Béla tábornok, ekkoriban vezérkari főnök kezdeményezésére. Tehát maga a hivatalban lévő honvédelmi miniszter is nyilvánosan elismerte, hogy a KKVSz ebben az értelemben titkos, irreguláris katonai alakulat, állami szervezet volt, még ha a kormány alacsonyabb szinten az alá tartozó milíciák személyi összetételébe nem is szólt bele, illetve bizonyos tagok saját indíttatásból el is követtek súlyos, törvénytelen cselekményeket.⁵⁶

Ujszászy István tábornok, a katonai titkosszolgálat későbbi vezetőjének az ÁVH fogságában, 1948-ban írott feljegyzéseiben hasonló információk olvashatók. Ezek szerint az 1920-as években a hadseregen belül titokban működött egy elsősorban irredenta indíttatású, külföldi szabotázs és diverzáns-akciókat kidolgozó és kivitelező, titkosszolgálati

⁵⁶ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 457–469.

jellegű csoport, melynek vezetője ugyancsak Siménfalvy ezredes, majd annak 1929-es halála után Papp Dezső alezredes volt. 1936-ban e szervből nőtt ki a Honvéd Vezérkar 5-ös számú, sajtó- és propagandaosztálya, mely nem csupán propagandacélokat szolgált, hanem szabotázs- és diverzánsakciókat is előkészített és végrehajtott az elcsatolt területeken, előkészítve azok majdani visszafoglalását.⁵⁷

A marxista szellemiségű történetírás igyekezett a Horthy-rendszer valós befolyással bíró jobboldali társadalmi egyesületeinek és titkos társaságainak jelentőségét felnagyítani, olykor árnyékkormányként beállítva e társaságokat. Nincs ez másként a KKVSz esetében sem. Az ellenforradalomról szóló monográfiájában Nemes Dezső párttörténész például azt írja, a KKVSz-t a Nemzeti Hadsereg különítményparancsnokai alapították 1919-ben, a szervezet a hadsereg irányítása alatt állt, annak kiegészítő, titkos alakulata volt,

⁵⁷ UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007, 356–359.

középtávú céljai között pedig valóban szerepelt, hogy lázadást robbantson ki a szomszédos államokhoz csatolt, magyarlakta területeken, elsősorban a Felvidéken, ahová a reguláris hadsereg rendcsinálás címén vonult volna be.⁵⁸ Nemes szerint emellett a KKV Sz belső kémelhárítással és politikai rendészettel (ún. vörösvédelemmel), és a kormány által jóváhagyott belföldi terrorcselekmények megszervezésével és végrehajtásával is foglalkozott.⁵⁹ Bár e megállapításoknak kétségtelenül van valóságalapjuk, a marxista történetírás minden valószínűség szerint a KKV Sz jelentőségét is meglehetősen eltúlozza. Afelől például erős kétségeink merülhetnek fel, hogy az 1920-as évek bombamerényleteire a kormány vagy a hadvezetés adott volna megbízást, még ha az állam és az igazságszolgáltatás utólag elnézően is viselkedett az elkövetőkkel.

Noha a KKV Sz forrásbázisa szórványos, és a rendelkezésre álló információk a szervezet működéséről is ellentmondásosak, Nándori Pál marxista jogtörténész ugyanakkor az I. Sándor

⁵⁸ NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967, 155–160.

⁵⁹ Uo. 16.

jugoszláv király és Barthou francia külügyminiszter elleni marseille-i merénylet⁶⁰ nemzetközi jogi vonatkozásait vizsgáló, ideológiailag erősen elfogult, de adattartalmában nagyon is jól használható monográfiájában fél évszázaddal ezelőtt egyértelműen leírta, hogy a fentebb említett Siménfalvy-csoport azonos volt, a KKVSz-szel, és ezt levéltári forrásokkal is alátámasztja.⁶¹ Nándori – viszonylag sok forrást idézve – állítja, hogy a KKVSz kezdetektől fogva kormányzati irányítás alatt állt, és nem pusztán önszerveződő titkos társaság, valamiféle bajtársi egyesület, hanem állami szerv, titkos katonai alakulat volt, a fentebb már

⁶⁰ 1934. október 9-én Marseille-ben I. Sándor jugoszláv király és Louis Barthou francia külügyminiszter a király franciaországi diplomáciai látogatása alkalmával közös limuzinban utazott. Az autóra hirtelen többször rálöttek, és a merényletben mind a jugoszláv király, mind a francia külügyminiszter életét vesztette. A gyilkosságot horvát usztasák és macedón terroristák követték el, akiket nagy valószínűséggel Magyarországon, a Zala megyei Jankapusztán képezték ki a magyar katonai titkosszolgálat és Héjjas Iván különítményének tagjai. Vö. SÓREGI Zoltán, *Adalékok a marseille-i merénylethez*, Archivnet, 2013/4.

https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseille_i_merenylet_hatterehoz.html

⁶¹ NÁNDORI Pál, *A Marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972, 24.

ismertetett célok szolgálatában.⁶² Egy Nándori által idézett külügyminisztériumi irat szerint a szerv katonai parancsnoka valóban Siménfalvy ezredes, politikai vezetője pedig Kánya Kálmán diplomata, későbbi külügyminiszter volt, a katonai diverziós tevékenység pedig a tervek szerint elsősorban Csehszlovákia, Románia, illetve a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság/Jugoszlávia ellen irányult. Egy másik, a külügyminiszter számára készült előterjesztés mély részletekbe menően ecseteli a szomszédos államok területén elkövetendő diverziós, szabotázs- és terrorcselekmények elkövetésének mikéntjét.⁶³

A KKV Sz, és rajta keresztül titokban a magyar kormány 1920–21 folyamán élénken kereste a kapcsolatot a hasonló német és osztrák paramilitáris szervezetekkel is, és egy grazi tárgyaláson felmerült az is, hogy egy esetleges későbbi háború kitörése esetén a magyar és a német fél közös erővel foglalná el

⁶² HU-MNL-OL-K 64-a-1921-41-187. Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921. Idézi: NÁNDORI, i. m. uo.

⁶³ HU-MNL-OL-K 64-a-1920-41-515. Előterjesztés a külügyminiszter részére az elcsatolt területeken megvalósítandó diverziós és terrorcselekményekről, 1920. Idézi: NÁNDORI, i. m. 24–25; 88.

Csehszlovákiát.⁶⁴ A tervek persze ekkor még pusztán tervek maradtak, politikai realitásuk 1921 után nem sok volt. Ezzel együtt a világháború vesztes államait sújtó fegyverkezési korlátozások kijátszása is határozott célja volt a KKV Sz-nek és a hasonló titkos katonai formációknak,⁶⁵ hiszen rajtuk keresztül akár több ezer embert lehetett titkos katonai állományba szervezni és kiképezni.⁶⁶ Ebben az értelemben a magyar szervezet igen hasonló volt a német Fekete Hadsereghez (Schwarze Reichswehr) és a hozzá köthető, *Freikorps* típusú milíciákhoz is.⁶⁷ Azt

⁶⁴ HU-MNL-OL-K 64-a-1921-41-221. Jelentés a német ORKA és ORGESCH irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.; HU-MNL-OL-K 64-a-1921-41-199. Schitler József vezérkari alezredes feljegyzése a német és a magyar irredenta szervezetek közötti együttműködés tárgyában, 1921. Idézi: NÁNDORI, i. m. uo.

⁶⁵ A magyar hadsereg 1920-as évekbeli titkos felfegyverzésének kísérleteiről lásd többek között ugyancsak Nándori Pál ideológiailag elfogult, de adattartalmában nagyon is használható tanulmányát: NÁNDORI Pál, *A hirtenbergi fegyverszállítás*, Hadtörténelmi Közlemények, 1968/4, 636-657.

⁶⁶ NÁNDORI, i. m.

⁶⁷ A Schwarze Reichswehr (Fekete Hadsereg) a német haderőn belüli titkos szervezet volt, mely az első világháborút elvesztett Németország súlyos fegyverkezési korlátozások alá eső hadseregének titkos újrafelfegyverzését tűzte ki célul. Az állami hadsereg, a Reichswehr az 1920-as években hallgatólagosan

mindazonáltal Nándori Pál monográfiája is elismeri, hogy a Horthy-korszak titkos katonai alakulatainak⁶⁸ forrásbázisa szűkös, így tényleges tevékenységükre inkább csak következtethetünk, mint biztos állításokat tehetünk róla.⁶⁹ Ugyanakkor el kell ismernünk, hogy Nándori Pál bármennyire is a Kádár-korszak kutatója volt, és a Horthy-

támogatta a különböző nacionalista miliciák, Freikorpsok működését, és lényegében félhivatalos tartalékos egységekként tekintett rájuk.

⁶⁸ Nándori Pál felsorol még néhány titkos, paramilitáris elvek szerint működő nacionalista társaságot és egyesületet: Árpád Fiai, Árpádosok, Ifjú Gárda, Felvidéki Egyesületek Szövetsége, Délvidéki Szövetség, Mefhosz, EMKE, Turáni Vadászok, Alföldi Vadászok, valamint ide sorolja az egyetemistákat tömörítő Turul Szövetséget és a Leventemozgalmat is. Állítása szerint Gömbös Gyula miniszterelnöksége alatt ezeket a korábban polgári formációkként működő organizációkat a kormány teljes mértékben titkos katonai felügyelet alá helyezte, és a Honvédelmi Minisztérium egy titkos szervezeti egysége irányítása alá vonta. Minden szervezetnek feladata volt, hogy tagjaiban az irredenta szellemet táplálja, és hogy kapcsolatokat teremtsen az elcsatolt területeken hasonló célokkal működő titkos szervezetek vezetőivel. Ennek alátámasztása céljából egy, a Nemzetek Szövetsége Levéltára őrizetében lévő dokumentumra hivatkozik: S. d. N. C. 518.M. 234. VH. Requête du Gouvernement Yougoslave en vertu de l'article paragraphe 2, du Pacte. Communication du Gouvernement Yougoslave, 34–41. 1. Idézi NÁNDORI, *A Marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, 88.

⁶⁹ NÁNDORI, i. m. 88–89.

korszak kapcsán bármennyire is átpolitizált véleményt fogalmazott meg, az általa hivatkozott levéltári iratok a mai napig léteznek, a tartalmuk ellenőrizhető, tehát állításainak hitelt adhatunk. Ilyen módon tehát sem a Kettőskereszt Vérszövetség létezésében, sem pedig e titkos katonai szerv tagjainak terrorcselekményekben való érintettségében nincs okunk kételkedni.

A jászkarajenői merényletterv

A rövid időre Magyarországon is elburjánzó, radikális jobboldali politikai terrorizmus egyik viszonylag korai és szerencsés kimenetelű – ugyanis még az előkészületi szakaszban sikerült leleplezni –, ugyanakkor ugyancsak esettanulmány értékkel bíró fejezete volt az 1922-es jászkarajenői merényletterv.

Keő, eredeti nevén Kucsera, egyes forrásokban az eredeti és magyarosított családnevét együttesen használó Keő-Kucsera István jászkarajenői gazdálkodó és kocsmáros, első világháborús veterán, az Ébredő Magyarok Egyesülete helyi szervezetének egyik vezetője, tehát a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei kistelepülésen a radikális jobboldal ismert helyi aktivistája 1922 februárjában erősen sérelmezni kezdte, hogy a faluban működő másik, történetesen egy zsidó személy tulajdonában lévő vendéglátó-ipari egység nagyobb forgalmat bonyolít, mint az ő kocsmája. Ezért elhatározta, hogy a helyi zsidókat valamilyen módon megleckézteti, megfélemlíti, mindenesetre valamilyen

közelebről meg nem határozható, erőszakos cselekményt hajt végre ellenük.⁷⁰

Keő-Kucsera István, aki a jászkarajenői fiókszervezet vezetőjeként rendszeres vendég volt az Ébredő Magyarok Egyesületének Budapest belvárosában, a Sörház utca 3. alatt működő székházában, valamint ezzel összefüggésben az épület aljában működő kocsmában is igen rendszeresen megfordult. Itt találkozott ugyancsak még 1922 februárja során, egy pontosan meg nem határozható napon barátjával, Gyalay Mihály radikális jobboldali újságíróval, az ÉME egyik politikai lapja, a Hazánk szerkesztőjével (a szerkesztőség persze ugyancsak az ÉME székházában működött), és elpanaszolta neki, hogy álláspontja szerint a jászkarajenői zsidók a helyi ébredő aktivisták ellen szervezkednek – azaz: az egyik helyi zsidó vendéglátós rontja az ő forgalmát –, és felvetette, hogy ez ellen végre tenni kellene valamit. A szélsőjobboldali publicista természetesen helyeselte barátja és eszmetársa véleményét, és a két férfi minél több bort fogyasztott el, annál hangosabban adtak hangot a jászkarajenői zsidókkal

⁷⁰ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítélete.

szembeni averzióiknak, Gyalay pedig borközi állapotban felvetette, hogy megfélemlítés gyanánt kézigránátokat kellene dobni egyes jászkarajenői zsidó személyek házára.⁷¹ A zsidóellenes szólamokra és a kibontakozó merényletterrre felfigyelt a szomszéd asztalnál ülő Kovács József nevű, mindössze 21 éves fiatalember, egy pénz szűkében lévő, napjait ez idő tájt magánhivatalnokként tengető, természetesen ugyancsak ébredő illetőségű leszerelt tiszthelyettes és volt nyugat-magyarországi felkelő, aki át is ült a borközi állapotban antiszemita terveket szövögető férfiakhoz, és maga is hangot adott egyetértésének.⁷²

Ha lehet hinni az ügy levéltári forrásainak, a radikális jobboldali úriemberek immár hármásban borozgattak tovább, és egyre inkább körvonalazódni látszott azon elhatározásuk, hogy a kigondolt kézigránátos merénylettertvet végre is hajtják. Kovács József anyagi problémái miatt önként jelentkezett, hogy némi tiszteletdíj ellenében Keő-Kucsera István megbízásából végrehajtja a merényletet vagy merényleteket, amely felajánlást Keő-

⁷¹ Uo.

⁷² Uo.

Kucsera lelkesen el is fogadott, és megállapodtak abban, hogy Kovács másnap leutazik Budapestről Jászkarajenőre felmérni a terepet, azaz megszemlélni azon konkrét házakat, amelyekre gránátokat kellene majd dobni. Gyalay Mihály ezzel párhuzamosan magára vállalta, hogy beszerzi a merénylet végrehajtásához szükséges gránátokat.⁷³

A radikális jobboldali fiatalemberek borgőzös, zsidóellenes merénylettervei ezután igen komoly fordulatot vettek, Kovács József ugyanis ígéretéhez híven másnap valóban leutazott Jászkarajenőre Keő-Kucserához, hogy felmérje a célpontokat, többek között Fischmann Izsák jászkarajenői zsidó lakos házát. A terepszemle után a felek megállapodtak, hogy Kovács József keresi Gyalay Mihályt, átveszi tőle a korábban megígért robbanószerkezeteket, majd ismét jelentkezik Keő-Kucseránál, és megbeszéli a merénylet végrehajtásának részleteit.⁷⁴

Kovács József néhány nappal később, 1922. márciusának elején fel is kereste Gyalay Mihályt az ÉME székházában, a Hazánk szerkesztőségében, és kérte tőle a megígért

⁷³ Uo.

⁷⁴ Uo.

kézigránátokat, amelyeket Gyalay ekkorra még nem szerzett meg, azonban Kovács sürgetésére aktivizálta magát, és a szerkesztőségből rögtön átment Adorján Géza szigorló mérnökhallgató, az ÉME vezető tisztségviselőjének ugyancsak a székházban található irodájába. Adorján Géza fiatal kora ellenére a korabeli szélsőjobboldal viszonylag befolyásos, számos politikai merényletben mélyen érintett figurája volt. Az egyesület félkatonai szárnyában, a Nemzetvédelmi Főosztályban viselt vezető tisztséget, és szoros szálak fűzték a hadsereg (ekkor elvileg felosztatott, de különböző formákban még mindig tovább élő) tiszti különítményeinek parancsnokaihoz, többek között Prónay Pál alezredeshez, aki ekkoriban egyébként éppen az ÉME egyik alelnöke és a Nemzetvédelmi Főosztály vezetője is volt.⁷⁵ Gyalay Mihály felsőbb utasításra és hazafias célokra hivatkozva kérte Adorján Gézán keresztül a Nemzetvédelmi Főosztály támogatását, Adorján pedig nemes egyszerűséggel elővett az íróasztala fiókjából két működőképes, német gyártmányú, első világháborús kézigránátot, és minden további

⁷⁵ SERFÖZŐ, *A titkos társaságok és a róluk folytatott parlamenti viták 1922-1924-ben*, 75.

kertelés nélkül átadta azokat a hírlapírónak.⁷⁶ Gyalay megköszönte a támogatást és a rendelkezésére bocsátott robbanószerkezeteket, majd visszasétálta a Hazánk szerkesztőségébe, a biztonság kedvéért – nemzedéke legtöbb tagjához hasonlóan maga is katonaviselt ember volt, így alapvető tűzszerészeti ismeretekkel rendelkezett – lecsavarta a kézigránatok biztosító fogantyúját, újságpapírba csomagolta őket, és így, szétszerelt állapotban ígéretéhez híven átadta őket Kovács Józsefnek. Kovács József az irattáskájába helyezte a gránátokat, még átvett egy kisebb összeget, 100 koronát Gyalaytól, majd távozott az ÉME székházából.⁷⁷

Az események itt ismét meglepő fordulatot vettek, Kovács Józsefnek ugyanis mintha inába szállt volna a bátorsága két működőképes kézigránáttal az aktatáskájában, és az ÉME Sörház utcai székházától alig pár száz méterre, a Kálvin téren leszólította szolgálatban levő Pikola István rendőrjárórt, és közölte vele, hogy a vonaton kézigránátokat talált, és mivel veszélyesnek gondolja őket,

⁷⁶ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítélete.

⁷⁷ Uo.

szeretné minél hamarabb átadni a rendőrség részére.⁷⁸

A rendőrnek azonban gyanús lett a fiatalember meséje, és előállította Kovácsot a IV. kerületi rendőrkapitányságra, ahol már detektívek is kihallgatták, a kézigránátokat pedig a rendőrség lefoglalta és átadta az első világháború időszakából lakossági kézben, elsősorban leszerelt katonák birtokában megmaradt hadfelszerelések begyűjtésével foglalkozó katonai szervnek, a területileg illetékes csepeli lőszerátvételi különítménynek. Az illetékes katonatisztek hamar megállapították, hogy a német gyártmányú katonai kézigránátok működőképeseek, ugyanakkor veszélyesek és megbízhatatlanok, ezért záros határidőn belül meg is semmisítették azokat, erről pedig részletes jegyzőkönyv is készült.⁷⁹

Kovács József először a detektívnek is igyekezett fenntartani korábbi meséjét, mely szerint a két gránátot utazása során a vonatban találta, később azonban megtört, és mindent bevallott a rendőrségnek, amely rövid időn belül meg is indította a nyomozást a Btk.

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ Uo.

288. §-ában ütköző, gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség vétsége miatt.

Keő-Kucsera Istvánt, Gyalay Mihályt és Adorján Gézát hamarosan, még 1922 márciusa folyamán őrizetbe is vették a rendőrök, és elsősorban a megtört, a merényletlettervtől elállt és a hatóságokkal nagymértékben együttműködő Kovács József részletes vallomásai alapján hamar meg is gyanúsították őket az emberölés előkészületére irányuló szövetség létesítésével.⁸⁰

Kovács József vallomása és a kézigránátok működőképes volta elég bizonyítékul szolgált az ügyészség számára is, hogy vádat emeljen mind a négy radikális jobboldali férfiú ellen, a vádiratban pedig ugyancsak az gyilkosság elkövetésére irányzott szövetség szerepelt.

Keő-Kucsera István a nyomozati és a vizsgálati szakban lényegében mindent tagadott, és még azt sem ismerte be, hogy egyáltalán ismeri Kovács Józsefet, nem hogy azt, hogy megbízást adott volna neki, hogy pénzért cserébe gránátokat hajítson általa nem kedvelt zsidó személyek házára, mindössze annyit ismert be, hogy bár nem emlékszik rá pontosan, de elképzelhetőnek tartja, hogy

⁸⁰ Uo.

Gyalay Mihály előtt borozás közben, erősen ittas állapotban szidta a megítélése szerint hazafiatlan magatartást tanúsító jászkarajenői zsidó lakosokat, és barátja előtt tett célzást még a megleckéztetésükre is, ám azt legfeljebb felindultságból, mindenféle konkrét tervek és célok nélkül mondta.⁸¹

Gyalay Mihály radikális jobboldali hírlapíró a Kovács Józsefet a merényletre felbujtó barátjánál valamivel közlékenyebbnek bizonyult, és beismerte, hogy többször hallotta Keő-Kucserát a jászkarajenői zsidók elleni atrocitás végrehajtásáról beszélni, ő maga ezt az elképzelést bizonyos mértékig ugyancsak támogatta, Keő-Kucsera pedig végül egyértelműen megbízta Kovácsot a merénylet végrehajtásával, a teendőkből részletesen megegyeztek, Kovács lent járt Jászkarajenőn, és együtt számos előkészületi cselekményt hajtottak végre, példának okáért részletesen felmérték azokat a házakat, amelyekre a tervek szerint az ott élő személyek megfélemlítése céljából gránátokat kellett volna dobni. Gyalay persze, saját magát mentendő, azt már nem ismerte be egyértelműen, hogy ő maga szerezte volna be és adta volna át a

⁸¹ Uo.

robbanószerkezeteket Kovács Józsefnek, hanem azzal védekezett, hogy a kézigránátokat hazafias célből, közelebbről meg nem határozott ellenség ellen végrehajtandó, esetleges hadi (a szomszédos államok területén végrehajtandó irredenta?) cselekmények végrehajtása céljából szerezte be. Homályosan ugyan, de itt is előjött az a számos hasonló büntetőügyben felmerülő érvelés, mely szerint az Ébredő Magyarok Egyesületének ekkoriban igen aktív, elsősorban leszerelt katonákat tömörítő milíciái voltaképpen a hadsereg kiegészítő alakulatainak voltak tekintendők, ezáltal pedig legálisan, a kormány tudtával és beleegyezésével birtokoltak fegyvereket, lőszerket és robbanóeszközöket, ilyen minőségükben pedig az ott tevékenykedő emberek csak a hazájukat szolgálták volna, és nem tekinthetők bűnözőknek, terroristáknak, a fennálló államrend ellen szervezkedő egyéneknek.⁸² A nyomozás, a vizsgálat és a főtárgyalás során nem merült ugyan fel egyértelműen a Kettőskereszt Vérszövetség, a korszak nagy befolyással bíró titkos irreguláris katonai alakulatának érintettsége, ám Adorján Géza szerepe, szoros kötődése Prónay

⁸² Uo.

különítményéhez, illetve az ÉME nemzetvédelmi milíciái és a szervezet közti kiterjedt átfedések ebben az ügyben is sejtetni engedik a KKV Sz érintettségét. Gyalay Mihály a nyomozat és a vizsgálat során egyúttal persze ellentmondásos vallomásokot tett, ugyanis magát és csoportját azzal is menteni próbálta, hogy az Adorján Gézától átvett gránátok nem voltak működőképeseek, illetve erősen kétségbe vonta, hogy a katonai hatóságok által átvett és megsemmisített szerkezetek azonosak lennének azokkal, amelyeket ő átvett Adorján Gézától, és átadott az egész társaságot végül rendőrkézre juttató Kovács Józsefnek.

Adorján Géza, az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályának tisztségviselője, Prónay Pál alezredes alárendeltje végig tagadta, hogy bármit is tudott volna Keő-Kucsera István és Kovács József jászkarajenői zsidó lakosok ellen végrehajtani kívánt merényletterről, mindössze annyit ismert be, hogy Gyalay Mihály felsőbb utasításra és hazafias célokra való hivatkozással (a felsőbb utasítás alatt Gyalay valószínűleg Prónay alezredest, Adorján katonai felettesét, a korabeli nacionalista milíciák és a hadsereg irreguláris alakulatainak egyik fő szervezőjét érthette) kért tőle kézigránátokat, amelyeket ő jóhiszeműen a

hírlapíró rendelkezésére is bocsátott, azt azonban nem ismerte be, hogy Keó-Kucsera Istvánnal és Kovács Józseffel bármiféle beszélgetést folytatott volna a gránátok konkrét felhasználását illetően, illetve ő is úgy vélte, a gránátok az általa átadott állapotban nem voltak működőképeseek.⁸³

A merényletre szorult anyagi helyzete miatt minden bizonnyal csak színleg vállalkozó, ettől hamar elálló, és az egész ügyet a hatóságok előtt részleteiben feltáró Kovács József vallomása azonban mindannyiukéval szemben állt. Kovács vallomása ugyanis konzisztens volt, minden részletre alaposan kiterjedt, a vádlott előkészített bűncselekményben a saját szerepét is töredelmesen beismerte, következetességével és hihetőségével pedig a másik három vádlott zavaros, részleteiben többször változó, egymásnak ellentmondó vallomásainak szöges ellentétét képezte.⁸⁴

A vádemelés után a Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék végül kissé megkésve, 1924. június 11-e és 18-a között tárgyalta a jászkarajenői bombamerénylet tervének ügyét dr. Schirilla Achil ítélőtáblai bíró elnökletével.

⁸³ Uo.

⁸⁴ Uo.

A vádlottak ekkor egy ideje már szabadlábban védekezhettek, ugyanis mindössze néhány hónapot, többnyire az 1922 áprilisa és júniusa közötti időszakot töltötték előzetes letartóztatásban és vizsgálati fogságban.⁸⁵

A védelem a tárgyalás során megpróbálta erősen összezavarni a büntetőtörvényszéket, koholt vádakra és hazafias indokokra hivatkozott, azonban továbbra is szemben állt mindenfajta inkonzisztens védekezési kísérlettel Kovács József vádlott minden részletre kiterjedő beismerő vallomása, illetve Reinhardt Pál százados, tüzérségi főművezető szakvéleménye, amely szerint az Adorján Géza által Gyalay Mihálynak, majd Gyalay által Kovácsnak átadott, végül a rendőrségen és a lőszerátvételi különítménynél kikötő, német gyártmányú katonai kézigránátok egyértelműen működőképeseek és veszélyesek, emberélet kioltására teljes mértékben alkalmas eszközök voltak.⁸⁶ A vádlottak helyzetét tovább súlyosbította Balácsi Rezső, az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik tagjának a főtárgyaláson tett vallomása, aki saját állítása szerint jelen volt akkor, amikor Gyalay Mihály

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ Uo.

átadta Kovács Józsefnek az Adorján Gézától kapott kézigránátokat, és határozottan emlékezett arra, hogy valamelyikük, feltehetőleg Gyalay szájából elhangzott az alábbi mondat: „erről a lapok sokat fognak írni, megbolygatjuk a zsidókat”. A gránátokkal végrehajtani szándékozott merényletet tehát a radikális jobboldali, terrorista hajlamú fiatalemberek nem csak, hogy alaposan eltervezték, de számoltak annak a nyilvánosságra gyakorolt hatásával, esetleges sajtóvisszhangjával is, és kifejezetten örültek volna, ha a merénylettel a zsidóságban országos szinten félelmet tudtak volna kelteni.⁸⁷

A Budapesti Királyi Büntetőtörvényszék végül valósnak és hitelesnek fogadta el elsősorban Kovács József megbánást tanúsító és részletes, többszörös beismerő vallomását, Reinhardt Pál katonai szakértő szakvéleményét, illetve Balázs József tanú terhelő vallomását. Figyelembe vette továbbá a törvényszék a vádlottak erős zsidóellenes érzelmeit, radikális antiszemizmusát, illetve azt a tényt, hogy a zsidósággal szembeni erős indulataikat, politikai nézeteiket végső soron

⁸⁷ Uo.

maguk sem tagadták egy percig sem, és mindezek alapján 1924. június 18-án kelt ítéletében bűnösnek mondta ki Keő-Kucsera István elsőrendű, Gyalay Mihály másodrendű és Kovács József harmadrendű vádlottakat a büntetőtörvénykönyv 288. §-ába ütköző, gyilkosságra irányuló szövetség büntetésében, Keő-Kucserát pedig négyhavi, Gyalayt háromhavi, Kovács Józsefet pedig kéthavi fogházbüntetésre ítélte, valamint a bűnügyi költségek megtérítésére kötelezte. Adorján Géza negyedrendű vádlottat ugyanakkor a büntetőtörvényszék felmentette a gyilkosságra irányuló szövetség vádja alól, ugyanis nem nyert egyértelműen bizonyítást, hogy tudomása lett volna arról, hogy Gyalay Mihály egy antiszemita indíttatású merénylet végrehajtása céljából kérte el tőle a Kovács Józsefnek később átadott kéziránátokat.⁸⁸

Habár a szerencsére soha végre nem hajtott jászkarajenői bombamerényletet előkészítő ébredő magyar aktivistákat bűnösnek mondta ki és elítélte az büntetőperükben eljáró bíróság, ebben az esetben is elmondható, hogy cselekményük súlyához képest meglepően enyhe büntetést kaptak. A vádat képviselő

⁸⁸ Uo.

ügyész persze fellebbezett, és Keő-Kucsera István és társai büntetőpere még másodfokon is folytatódott, ám az eljáró Budapesti Királyi Ítéltábla, illetve az ezúttal dr. Gadó István kúriai bíró elnöklete alatt ítélező bírói tanács sem súlyosbította jelentősen a jászkarajenői terroristák ítéletét. Az 1925. október 14-én kelt másodfokú ítélet a Budapesti Királyi Törvényszék elsőfokú ítéletének rendelkezéseit nagyjából helyben hagyta, mindössze annyival egészítette ki a korábbi ítéletet, hogy a vádlottaknak 1.000.000 korona kártérítést kellett fizetniük Fischmann Izsák sértett, jászkarajenői izraelita vallású lakos és családja számára, akinek a házáat Keő-Kucsera István kijelölte a Kovács József által végrehajtandó kézigránátos merénylet célpontjául.⁸⁹

A magát egyébként nem csupán radikális jobboldali civilként, de Jászkarajenőn egyre inkább helyi paramilitáris vezetőként pozícionáló Keő-Kucsera István amúgy nem csak a bíróságra jutott merényletterv kapcsán volt ismert – az ÉME helyi fiókszervezetének vezetőjeként számos erőszakos atrocitás, zsidóverés, illetve karhatalmi-rendvédelmi

⁸⁹ HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Budapesti Királyi Ítéltábla másodfokú ítélete.

tevékenységnek álcázott törvénytelen cselekedet kötődött a nevéhez a településen már a fehérterror idején, 1920–1921-ben.⁹⁰ Számos hatósági vizsgálat folyt ellene, illetve igen egyértelműnek tűnnek nem csupán Adorján Géza, de maga Keő-Kucsera igen szoros kapcsolatai is a Prónay Pál és Héjjas Iván nevéhez köthető, egykori különítményekkel és különítményesekkel, illetve a még 1922–1923 során is tevékenykedő, radikális jobboldali irreguláris katonai csoportokkal, melyek közvetve a hadsereg irányítása alatt álltak.⁹¹

A jászkarajenői terroristák büntetőpere egyébként a másodfokú ítélettel sem ért véget teljes egészében, Keő-Kucsera István és Gyalay Mihály védőügyvédjük, dr. Fehérváry Kálmán segítségével a másodfokú ítélet kihirdetése után semmisségi panaszt nyújtottak be a Magyar Királyi Kúriához, így az ügy harmadfokra, a legfelsőbb magyar bírói fórumra is eljutott. A semmisségi panaszt a Kúria 1927. szeptember 27-én, több, mint öt évvel a jászkarajenői kézigránátos merénylet

⁹⁰ BODÓ, *The White Terror*, 202–203.

⁹¹ Vö. [SZERZŐ NÉLKÜL], *A szolnoki ügyészség újabb vizsgálatot rendelt el Keő-Kucsera „kilengései” ügyében*, Pesti Napló, 1924. november 4., 7.

tevének megszületése után tárgyalta, és ugyanezen a napon kelt végzésében elutasította a vádlottak semmisségi panaszát.⁹²

Akár az igazságszolgáltatás szimbolikus gesztusának is tekinthetjük, hogy a legfelsőbb magyar bírói fórum is – immár megváltoztathatatlanul – kimondta Keő-Kucsera István, Gyalay Mihály és Kovács József radikális jobboldali aktivisták bűnösségét a gyilkosságra irányuló szövetség büntetében, azonban csupán a szerencsén múlott, hogy Kovács József még idő előtt meggondolta magát, elállt a rábizott merénylet végrehajtásától, és a legapróbb részletekig feltárta az előkészületeket a nyomozó hatóságok előtt. Ezzel együtt a jászkarajenői ébredő terroristák érdemi büntetést nem kaptak, a három vádlottra kirótt, néhány hónapos fogházbüntetés pedig, melynek egy részét egyébként az elsőfokú bíróság kitöltöttnek vette a vizsgálati fogsággal és az előzetes letartóztatással, egyáltalán nem mondható az emberéleteket veszélyeztető, kimondottan emberek meggyilkolására irányuló cselekménnyel arányban álló

⁹² HU-BFL-VII-1-d-10935/1924. Keő-Kucsera István büntetőpere – A Magyar Királyi Kúria végzése.

büntetési tételnek. Árulkodó, mi több, egyenesen gyanúsnak mondható, hogy a magasabb szintű katonai és politikai körökbe bejáratos Adorján Gézá, az Ébredő Magyarok Egyesületének félkatonai alakulatokat szervező tisztségviselőjét, akinek a nevét 1922 után egyébként még számos más súlyos, politikai indíttatású bűncselekménnyel összefüggésbe hozták, egyenesen felmentették minden vele szemben felhozott vád alól, és Keő-Kucseráéktól eltérően még csak szimbolikus mértékű büntetést sem kapott.

Egyértelmű bizonyíték, írásbeli forrás ilyesmiről jellemzően nem áll a kutatók rendelkezésére, azonban az 1920-as évek hasonló bűnügyeinek gyakran igen hasonló kimenetele alapján talán némi általánosítást megengedhetünk magunknak, illetve a vádlottak, főként a felfelé látszólag igen mobilis Adorján Géza kapcsolati hálója, elsősorban a Prónay Pál és Héjjas Iván paramilitáris vezetőkkel való szoros ismeretsége alapján levonhatunk bizonyos következtetéseket, nevezetesen azt a következtetést, hogy bizonyos befolyással bíró politikai és katonai körök közbenjártak a jászkarajenői ébredő terroristákért is, és a valamiként ebben az esetben is sikerült elérniük, hogy a

kétségtelenül súlyos bűncselekményt megvalósító, radikális jobboldali kötődésű fiatal emberek cselekedeteikért a lehető legcsekélyebb büntetést kapják, noha bizonyítást nyert, hogy olyan cselekedetek végrehajtására szövetkeztek, amelyek végkimenetele emberek súlyos sebesülése és / vagy halála lehetett volna.⁹³

⁹³ Vö. ZINNER, i. m. 159–160.

Az erzsébetvárosi bombarobbantás

Az 1922-es választási küzdelmet olyan eseménysorozat zavarta meg, mely egyúttal újabb lehetőséget adott az államnak a szélsőségekkel szembeni erőteljesebb fellépésre. Az Ébredő Magyarok Egyesületének a IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának tagjai – a kormány különböző milíciák leszerelésére több lépcsőben tett intézkedései ellenére az ÉME ekkor még mindig működtetett ilyen felfegyverzett segédrendőri, gyakorlatilag tényleges állami ellenőrzés nélkül tevékenykedő paramilitáris egységeket – 1922 tavaszán elhatározták, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör liberális politikai-társadalmi szervezet Dohány utca 76. szám alatti székhelye ellen egy nagy létszámú rendezvény alkalmával bombamerényletet követnek el, és ezáltal számos, általuk a nemzet ellenségeinek tartott embert megölnek. A merénylet, majd a feltételezett elkövetők bírósági tárgyalás-sorozata az 1920-as évek egyik legnagyobb megdöbbenést és sajtónyilvánosságot kiváltott eseménye volt, a korabeli sajtó-termékekben jórészt *bombaper*, illetve Márffy József elsőrendű vádlott után Márffy-per néven

szerepel.⁹⁴ Nem meglepő módon itt is előkerül a Kettőskereszt Vérszövetség neve, sőt, a per iratai között voltaképpen a titkos szervezet tevékenységének egyik legértékesebb, alapvető forrását találjuk gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter vallomásában.⁹⁵

Az Erzsébetvárosi Demokrata Kör összejövetelén 1922. április 2-án robbant fel a bomba, mely nyolc ember életét oltotta ki, és huszonhárom embert sebesített meg. Tekintve, hogy a korabeli szélsőséges politikai helyzetben egyre-másra követték el a zsidóság, illetve az antantbarát(nak vélt) személyekkel, intézményekkel szembeni merényleteket, és mind mögött felsejlett az Ébredő Magyarok Egyesülete, a korszak egyik legnagyobb létszámú és legnagyobb politikai befolyással bíró szélsőjobboldali társadalmi szervezete, valamint egészen konkrétan Héjjas Iván és Prónay Pál alakja, az erzsébetvárosi robbantás ügye már nem egyedül került a bíróságra, hanem a vádirat végül hármas csoportosításban tárgyalta azt egyéb

⁹⁴ Márffy József és társai perének iratanyaga fennmaradt Budapest Főváros Levéltárának őrizetében: HU-BFL-VII-5-c-16193/1923.

⁹⁵ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923.

antiszemita és antantellenes bűncselekményekkel:

1. Az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni merényletet összevonták egy, az újpesti zsinagóga ellen tervezett pogromkísérlettel, melyet két, az ÉME-hez köthető fiatalkorú egyén, Péter Tivadar és Salló János⁹⁶ tervezett, de azt végül nem hajtották végre.
2. A Koháry utcai törvényszéki palota, valamint a francia és a csehszlovák követségek ellen ugyancsak bombamerényletet kíséreltek meg, és csupán a szerencsén múlt, hogy ezek a bombák nem robbantak fel.
3. Miklós Andor liberális hírlapíró és Rassay Károly liberális politikus, nemzetgyűlési képviselő, a korszak ismert ellenzéki politikai szereplői csomagot kaptak, benne bontásra robbanó nyeles kézigránáttal, és

⁹⁶ Salló János később, az 1930-as években ismert szélsőjobboldali politikus lett, pályáját a Turul Szövetség jobboldali diákszervezetben kezdte, majd 1936-ban a Nemzeti Front – Magyarszocialista Párt nevű magyar nemzetiszocialista párt egyik alapítójaként látjuk viszont. Vö. PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó–MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013, 146–147.

szintén csupán a szerencsén és a jelenlévők éberségén múlt, hogy ezek a csomagok nem robbantak fel. Ezzel párhuzamosan érkezett a Magyar Királyi Államrendőrség Budapesti Főkapitányságára, a nemzetgyűlési elnökéhez, illetve a francia követségre is érkezett egy-egy életveszélyes fenyegető levél, melyet valakik „101-es bizottság” néven írtak alá.

A nyomozást Sombor-Schweinitzer József, a korszak politikai rendőrségének egyik első embere személyesen vezette, a rendőrség által az ÉME-től lefoglalt iratok nyomán a Fővárosi Királyi Büntetőtörvényszék azzal vádolta a nemzetvédelmi milicistákat, hogy azok „eltértek a központi nemzetvédelmi céloktól, társadalomellenes támadásokat készítettek elő, az izraelita vallást követő állampolgárok Magyarországon való megmaradását pedig úgynevezett zsidóverések és bomba-merényletek útján akarták lehetetlenné tenni.”⁹⁷ Márffy Józsefet és társait továbbá úgynevezett vérbíróság megszervezésével is vádolták, mely a szervezet belső, önkényes

⁹⁷ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az ítélet indoklásának második fejezete, valamint ZINNER, i. m. 180.

bíráskodási szerve volt, és a tagok engedetlensége, kilépése, árulásnak minősített cselekménye esetén halálos ítélet kiszabására, azaz gyilkosságra is feljogosítva érezte magát, Márffy József pedig ebből kifolyólag megfélemlítéssel és életveszélyes fenyegetéssel vette rá tettestársait, hogy a merényletek megszervezésében és végrehajtásában közreműködjenek. Ennek ellentmond, hogy az iratok alapján Márffy József vérbíróság, belső bíráskodási szerv létrehozására csak 1923. április 14-én adott utasítást, amikor a vádban szereplő bűncselekmények jó részét már elkövették. Az ügy politikai súlyát jól mutatja, hogy az elsőfokú főtárgyaláson tanúként hallgatták ki gróf Csáky Károly honvédelmi minisztert és gróf Bethlen István miniszterelnököt. Miként azt Csáky tanúvallomásában elmondta,⁹⁸ a Tanácsköztársaság bukása után a zavaros, polgárháborús időkben az országnak nem volt egységes, reguláris hadereje, a Horthy Miklósék által szervezett, ugyancsak félig-meddig irreguláris keretek között működő Nemzeti Hadsereg mellett ellenben csak Buda-

⁹⁸ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 457–469. p.

pesten működött körülbelül ötven polgári milícia. Ilyen szervezetek voltak többek között az Ébredő Magyarok Egyesületének nemzetvédelmi osztályai is. Ebben a kaotikus helyzetben a megszilárduló új magyar kormánynak szüksége volt ezekre az irreguláris, felfegyverzett félkatonai alakulatokra a rend fenntartása érdekében, Berzeviczy Béla vezérkari főnök pedig 1919–1920-ban igyekezett ezeket a milíciákat valamennyire a honvédség ellenőrzése alá vonni. Többek között így jött létre a Kettős-kereszt Vérszövetség, mint a különböző nemzetvédelmi alakulatokat tömörítő ernyőszervezet a hadsereg irányítása alatt. A hadsereg becsületének megővése érdekében a honvédelmi miniszter persze tanúvallomásaiban azt is hangsúlyozta, hogy bár a különböző milíciák egyfajta katonai kontroll alatt működtek, személyi kérdésekbe, így az ÉME nemzetvédelmi osztályainak összetételébe a hadseregnek már nem volt beleszólása, a tagok a honvédség részéről komolyabban kiképezve és felfegyverezve nem lettek, inkább afféle tartalékos katonai karhatalmi alakulatoknak tekintették őket, amelyek szükség esetén az

igen törékeny rend helyreállítása érdekében bevezethetők lettek volna.⁹⁹ A miniszter állítása szerint jogi értelemben vett hatósági jogosítványokkal alapvetően nem rendelkeztek, arra maximum maguk jogosították fel önkényesen önmagukat, s tényleges bevetésre a különböző nemzetvédelmi milíciák tagjai mindössze egyszer, IV. Károly második visszatérési kísérletének alkalmával került sor 1921. október 23-án, a mozgósított milicisták pedig fegyvert és zsoldot is csak erre az időre kaptak. Ám ezután a honvédelmi tárcának a különböző irreguláris katonai alakulatokra már nem volt szüksége: a tanácsköztársaság restaurációja, egy esetleges újabb kommunista hatalomátvétel 1922-re már nem volt valós veszély, így a konszolidálódó Horthy–Bethlen kormányzat, és általában a trianoni békeszerződés után a külfölddel való viszonyait rendezni kívánó Magyar Királyság számára feleslegessé váltak az ÉME nemzetvédelmi milíciáihoz hasonló, többnyire radikális jobboldali személyekből álló fegyveres formációk. A Kettőskereszt Vérszövetséget éppen azért kellett a kormánynak formálisan feloszlatnia 1923-ban, mert egyes

⁹⁹ Vö. ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3-4, 562–576; 566–567.

tagjai súlyos bűncselekményeket követtek el. Csáky Károly persze a Kettőskereszt Vérszövetség felosztatásán nagy valószínűséggel a különböző paramilitáris alakulatok felosztatását és/vagy regularizálását, illetve a Nemzeti Munkavédelmi Hivatal¹⁰⁰ nevű belügyi karhatalmi alakulat életre hívását értette. A Márffy József-féle ÉME IX. kerületi nemzetvédelmi osztály tagjai az erzsébetvárosi merénylet elkövetése idején már mindenféle komolyabb katonai kontroll és utasítás nélkül, önjelölt civilekként működtek tovább, és amit tettek, azt saját elhatározásukból tették.

Bethlen István miniszterelnök kevésbé az ügy politikai vonatkozásai miatt, mint inkább saját maga, mint magánszemély tisztázása céljából jelent meg tanúként a bíróság előtt.¹⁰¹ Márffy József ugyanis a saját fontossága és befolyása fitogtatása céljából korábban azt állította, személyes jó ismeretséget ápol a regnáló miniszterelnökkel és családjával, és Bethlen István fiaival járt teniszezni, illetve a miniszterelnök autóján is gyakran utazott. Bethlen ezzel szemben a bíróságon

¹⁰⁰ Az NVM-ről részletesen lásd később.

¹⁰¹ HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 472–474. p.

kategorikusan tagadta, hogy akár ő, vagy bármely családtagja akár csak felületesen is ismerné Márffy-t. A Márffy-pert Zinner Tibor helytálló megítélése szerint elsősorban a külföldi nyomás tette szükségessé,¹⁰² hogy a magyar állam demonstrálja az Antanthatalmak és főként Franciaország felé, hogy az I. világháborút követő forradalmi-polgárháborús idők véget értek, a politikai-társadalmi rend helyreállt, a kormányzat elfogadta a trianoni békeszerződés által előírt területi veszteségeket, és végre megindult a konszolidáció folyamata. Ezzel együtt nem állíthatjuk, és nem is áll szándékunkban állítani, hogy az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni merényletet ne Márffy József és az ÉME IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályának tagjai szervezték volna meg és hajtották volna végre, hiszen ez ügyben számos meggyőző közvetett és közvetlen bizonyíték felmerült, miként arról az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve is tanúskodik. Az azonban igen valószínűnek tűnik, hogy a többi számlájukra írt bűncselekményt a rendőrség, az ügyészség és a bíróság önkényesen és politikai motivációtól hajtva igyekezett a Márffy és társai által valóban elkö-

¹⁰² ZINNER, *Az ébredők fénykora*, 172.

vetett, önmagában is borzalmas bomba-merénylettel összekapcsolni. Ugyan Márffy elsőfokon halálra ítélték, de végül sem őt, sem ugyancsak halálraítélt társait nem végezték ki. A per másodfokon a Budapesti Királyi Ítéltáblán, harmadfokon pedig a Magyar Királyi Kúrián folytatódott, és sokkal enyhébb ítéletekkel zárult.

A másodfokon eljáró Budapesti Királyi Ítéltábla Márffy József elsőrendű vádlottat 6 évi fegyházbüntetésre mint fő-, illetve és 1.500.000 korona pénzbüntetésre, mint mellékbüntetésre ítélte; Marosi Károly; Radó József harmadrendű vádlottat bizonyíték hiányában felmentette; Szász József negyedrendű vádlottat a c) esetben közcsend elleni kihágásban bűnösnek mondta ki és 20 napi elzárásra mint fő-, illetve és 1.500.000 korona pénzbüntetésre, mint mellékbüntetésre ítélte, Horváth-Halas József ötöd-, Vargha Ferencet hatod- és Kis Ferenc hetedrendű vádlottat bizonyíték hiányában felmentette; ifjabb Drenka Béla nyolcadrendű vádlottat közcsend elleni kihágásban bűnösnek mondta ki és egyhavi elzárásra, mint fő-, valamint 1.500.000 korona pénzbüntetésre, mint mellékbüntetésre ítélte.

A harmadfokon eljáró Királyi Kúria Márffy Józsefet végül 8 évi fegyházbüntetésre, mint fő-, valamint 1.500.000 korona pénzbüntetésre, mint mellékbüntetésre ítélte, míg az egyéb semmiségi panaszokat el-, illetve visszautasította.

Márffy József 1971-ben, nyugdíjasként hunyt el Kőszegen.¹⁰³ Börtönbüntetésének nagy részét a váci börtönben töltötte le.¹⁰⁴ 1929-ben kedvezményel szabadult, miután súlyos tüdőbajt állapítottak meg nála. Ezután telepedett le Kőszegen, ahová családi szálak kötötték, és előbb, mint a kormányzó Egységes Párt helyi párttitkára, később, mint a Nyilaskeresztes Párt egyik helyi vezetője tevékenykedett a városban. 1945-ben internálták, azonban hamarosan szabadon engedték. A bombaperben elítélt Márffy Józseffel való azonosságát és börtönviselt múltját sosem tagadta, azonban a korábban a

¹⁰³ A Vas Népe című napilap 1971. 08. 23-án adott közre egy rövid halálhírt, mely szerint egy bizonyos Márffy József életének 72. évében Kőszegen elhunyt. [SZERZŐ NÉLKÜL], *Halálozás*, Vas Népe, 1971. 08. 23. Az állami anyakönyvek Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltárban őrzött másodpéldányaiban található halotti anyakönyvi bejegyzés alapján minden kétséget kizáróan ugyanarról a személyről van szó.

¹⁰⁴ HU-BFL-VII-101-c-fegyenc-I-8184. Márffy József elítélt fogolytörzskönyve.

terhére rótt cselekmények elkövetését sosem ismerte be.

A bombaper utóéletéhez tartozik az ÉME kis könyvecske formájában megjelent propagandakiadványa, melyet az ismeretlen szerző Dr. Benevolus (azaz Dr. Jóakarató) álnéven adott közre, és amelynek címe *A Dohány utcai bombamerénylet tettesei*. A kiadvány szerzőjét nem sikerült egyértelműen beazonosítani, csak sejthetjük mögötte Budaváry Lászlót, Ulain Ferencet, Kmoskó Mihályt, vagy a szélsőjobboldali tömeggyesület egy másik lelkes, korabeli vezetőjét és propagandistáját. A súlyosan kegyeletsértő és provokatív pamflet, melyre az ÉME mindössze három hónapra kapott forgalmazási engedélyt, nem kevesebbet állít, mint hogy radikális zsidók ölték vagy ölették meg saját hitsorsosaikat, hogy azzal derék, keresztény magyar emberekre kenhessék a merényletet, az egész Dohány utcai bombamerénylet mögött pedig nem más áll, mint egy jól szervezett cionista összeesküvés. A korabeli antiszemita propagandairódalomra jellemzően ez az írás is a *Cion bölcseinek*

*jegyzőkönyveinél*¹⁰⁵ kezdi a saját narratíváját, egyúttal felszólítja a magyarországi zsidóságot, hogy ők maguk is fogjanak össze az Ébredő Magyarok Egyesületével, és működjenek közre Magyarország talpra állításában abból a gyalázatos helyzetből, ahová hittársaik juttatták az első világháború, az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása és a trianoni békeszerződés révén. A botrányos röpirat sokakban felháborodást váltott ki, és sok korábbi szimpatizánst kiábrándított az Ébredő Magyarok Egyesületéből.

¹⁰⁵A *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei* a 20. század elején, Oroszországban keletkezett antiszemita pamflet, amely bizonyítani kívánja az egész világra kiterjedő cionista zsidó összeesküvést. Ismeretlen szerkesztők állították össze többek között Maurice Joly *Alvilági párbeszéd*ek Machiavelli és Montesquieu között szatirikus írása és más hasonló szövegek felhasználásával. Habár többszörös bizonyítást nyert, hogy hamisítványról van szó, antiszemita érzelmű személyek és az összeesküvés-elméletek hívei még ma is meg vannak győződve az eredetiségéről.

A csongrádi bombamerénylet

Az Erzsébetvárosi Demokrata Kör elleni bombamerénylet mellett a valamivel későbbi csongrádi bombamerénylet a korszak ugyancsak nagy sajtóvisszhangot kiváltó, súlyos terrorcselekménye volt, melyet szintén radikális jobboldali merénylők követtek el, feltehetőleg Piroska János tényleges állományú honvéd főhadnagy vezetése alatt. A merénylők 1923. december 26-án a csongrádi Magyar Király Szálló báltermében, a helyi zsidó nőegylet által szervezett jótékonysági rendezvényen a bálozók közé robbanószerkezetet dobtak, amely három embert megölt és további huszonöt embert súlyosan, tizenötöt pedig könnyebben megsebesített. A merényletben szerepet játszottak még Piroska János testvérei, István és György, illetve bizonyos Sági János és Kóvári János gazdálkodók, az Alföldi Brigád helyi milicistái is. Piroska János maga készítette el, és ugyancsak ő hozta el a robbanószerkezetet Budapestről.¹⁰⁶

A merénylet végrehajtását bizonyos Bölöni (a forrásokban olykor Bölönyi névváltozattal is találkozhatunk) Miklós és Sinkó László

¹⁰⁶ SERFŐZŐ, i. m. 98.

vállalták magukra. Sinkó a kihallgatása során azzal védekezett, hogy Piroska főhadnagy előzőleg a lakásán tartott megbeszélésen azt mondta neki, hogy a bomba csak riadalomkeltésre szolgál, de emberi élet kioltására annak robbanóereje voltaképpen alkalmatlan. Ő mégis vonakodott azt eldobni, amikor éjfélkor megjelentek a Magyar Király Szálló előtt. Bölöni/Bölönyi Miklós erre gyávának nevezte Sinkó Lászlót, aki végül a cigarettájával gyújtotta meg a bomba gyújtózsínórját, és behajította azt a teli bálterembe. A bomba azonnal fel is robbant, a robbanásban pedig halálos sérüléseket szenvedett Nagyjános Julianna cselédlány, Wolff Sándor egyetemista és Farkas Balázs cigányprimás. Életveszélyesen sérültek meg továbbá: Barna Gézáné, Barna Henrik, Barna Henrikné, Barna Piroska, Dr. Buk Herman, Buk Margit, Buk Ilonka, Buk József, Buk Mariska, Dékány Béla, Engel Mihályné, Fehér Istvánné, Grósz László, Grósz Magda, Grósz Sára, Kovács Lajos, Kovács Lenke, Krizsán Béla Aladár, Princz István és Dr. Vida Sándorné.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Dr. Vida Ferenc (1911–1990), a többek között Nagy Imrét is halálra ítéelő, később ismertté vált kommunista

A rendőrség nagy erővel látott adatgyűjtéshez, és hamarosan elfogta az elkövetőket, és a másnap megérkező Zombori Jenő szegedi főügyész, Szalay József kerületi rendőrfőkapitány, valamint Borbolya Jenő rendőrtanácsos közreműködésével lefolytatott nyomozás annyi tárgyi bizonyítékot szolgáltatott, hogy 1923. december 30-án a tettesek beismerő vallomást tettek. Letartóztatták a társaikat is, csaknem az egész helyi fajvédő csoportot, összesen 25 fiatalembert, többek között Sinkó László gazdálkodót, Zubek Mihály felfüggesztett tanítót, Kasztell Sándor gépészt, Sági Rókus földművest, Piroska György kereskedőt, Bölöni/Bölönyi Miklós foglalkozás nélküli fiatalembert, illetve Forgó Ferenc gazdálkodót. Nem meglepő módon kiderült, hogy a merénylők nagy része tagja volt az Ébredő Magyarok Egyesületének is. Piroska Jánost, mivel hivatásos állományú katonatiszt volt, és az általa elkövetett bűncselekmények a katonai igazságszolgáltatás alá tartoztak, a Budapesti Hadbírósnak adták át.

Az egyre inkább kiemeltté váló nyomozásba bekapcsolódott Diószeghy János miniszteri

vérbíró édesanyja is megsérült a merényletben.

tanácsos, a Belügyminisztérium rendőrség működését felügyelő közbiztonsági osztályának vezetője is,¹⁰⁸ akinek közreműködése során kiderült, hogy a merénylők csoportja a Héjjas Iván vezetésével működő Alföldi Brigádnak is tagja, így módon pedig a Kettőskereszt Vérszövetséggel és alaposan feltételezhető volt a kapcsolatuk.¹⁰⁹ A nyomozás során Sági Jánosnál még egy megbízólevelet találtak, amelyben Héjjas Iván kinevezte őt az Alföldi Brigád csongrádi zászlóaljának szolgálatvezetőjévé.¹¹⁰ Héjjas és az Alföldi Brigád kapcsán tehát a csongrádi bombamerénylet mögött ugyancsak felsejlik a Kettőskereszt Vérszövetség is.

Gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter, a hadsereg becsültét mentendő – pályája során nem egyetlen alkalommal – zavarkeltéssel elérte, hogy Piroska János főhadnagyt jogi

¹⁰⁸ A Magyar Királyi Belügyminisztérium VII. közbiztonsági osztálya a rendőrség és a csendőrség szakmai irányításáért felelt, vezetője körülbelül a mai értelemben vett rendészeti szervek irányításáért felelős államtitkárnak (jelenleg Magyarországon az illetékes szakpolitikus Belügyminisztérium közbiztonsági főigazgatója címet viseli) felel meg.

¹⁰⁹ Az eset részleges rekonstruálására leginkább Csongrád megye főispánjának iratai alkalmasak. HU-MNL-CSML-IV-401-a-24/1923.

¹¹⁰ SERFŐZŐ, i. m. 97.

értelemben ne tekintsék hivatásos katonának. A hadsereg ugyanis azzal érvelt, hogy Piroska főhadnagy ellen korábban etikai eljárás volt folyamatban, miután korábbi, egyébként zsidó származású menyasszonyát, aki felbontotta vele az eljegyzését, továbbra is zaklatta, fenyegette, emiatt pedig nyugállományba helyezték. Többféle verzió született arról, Piroska János végül is hol tölt be állást, a Képzőművészeti Főiskola vagy a Bocskay Nevelőintézet rajztanára-e, végül azonban vádlottként tetteestársaival együtt ő is a polgári bíróság elé állt.¹¹¹ Az ügyet végül a Szolnoki Királyi Törvényszék tárgyalta, a vádlottak egyik védője dr. Ulain Ferenc, az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője, fajvédő nemzetgyűlési képviselő, a korszak ismert radikális jobboldali politikusa volt.

A bombamerénylet ügyének főtárgyalása a Szolnoki Királyi Büntetőtörvényszéken 1924. szeptember 17-e és 26-a között zajlott. A vádlottak meglehetősen kevés időt töltöttek fogságban, ugyanis magas óvadék ellenében már jóval a tárgyalás előtt szabadlábra helyezték őket. A dr. Ulain Ferenc és dr.

¹¹¹ Vö. Nemzetgyűlési Napló 1922–1926/XVIII., 344–345. Idézi: SERFŐZŐ, i. m. 100.

Széchenyi István ügyvédek által képviselt védelem a főtárgyaláson a vádlottak, elsősorban Piroska János főhadnagy hazafias, az ellenforradalmi rendszer kialakításában szerzett érdemeivel érvelt, többek között megállapítva, hogy a Tanácsköztársaság bukása utáni időkben Piroska volt az, aki Héjjas Iván formálisan a Nemzeti Hadsereg állományába tartozó paramilitáris alakulatának tagjaként Csongrádon újjászervezte a csendőrséget, milíciája az ellenforradalom idején segédrendőri szolgálatot látott el, ezzel pedig nagyon nagyban hozzájárult az állami és társadalmi rend helyreállításához. Széchenyi ügyvéd védőbeszédében egészen odáig elment, hogy a helyi zsidóság bizonyos prominens tagjai, többek között bizonyos Kalmár Zoltán ügyvéd még az ellenforradalmi időkig visszamenőleges sérelmet dédelgetnek Piroska főhadnaggal szemben, aki Kalmárt fegyelmezetlen magatartása miatt – ivott és kártyázott – annak idején kizárta a csongrádi önkéntes csendőralakulatból. A védőügyvéd helyt adott azon határozott véleményének is, mely szerint Piroska János és a helyi ébredő csoport tagjai amúgy korántsem antiszemiták, a zsidó-keresztény ellentétet pedig leginkább a csongrádi zsidóság képviselői gerjesztik

mesterségesen, és a Magyar Király Szállóban elkövetett bombamerénylet nyomozását és ők igyekeztek abban az irányban befolyásolni, hogy a gyanú a helyi keresztény-nemzeti érzelmű politikai aktivistákra terelődjön.

A vádlottak többek között azzal is védekeztek, hogy a nyomozás során a rendőrök bántalmazták őket, és csak ezért tettek korábban beismerő vallomásokot. A Szolnoki Királyi Büntetőtörvényszék a tanúkat többnyire nem találta szavahihetőnek, a nyomozást nem találta elég alaposnak, az elé tárt bizonyítékokat pedig bizonyító erejűnek, és maga is hajlott arra, hogy a vádlottakat esetleg kínzással bírták beismerő vallomásra a nyomozás során. Ebből kifolyólag a dr. Fuchs Gyula törvényszéki elnök vezette bírói tanács 1924. szeptember 26-ai ítéletében Sinkó László, Bölönyi Miklós elsőrendű, valamint Fülöp Andor, Piroska György, Piroska János, Sági János és Sági Rókus másodrendű vádlottakat a három rendbeli gyilkosság és huszonöt rendbeli gyilkossági kísérlet vádja alól felmentette.¹¹² Befolyásos katonai és politikai körök valószínűsíthetően itt is

¹¹² [SZERZŐ NÉLKÜL], *Egy felmentő és egy marasztaló ítélet*, Világ, 1924. szeptember 28.

közbenjártak a vádlottak megsegítése érdekében, az ügyben született felmentő ítélet pedig itt sem tudható be a véletlennek.¹¹³

A csongrádi bombamerénylet valószínűsíthető értelmi szerzője, Piroska János, aki polgári szakmájára nézve egyébként rajztanár és festőművész volt, később teljes mértékben konszolidálódott és politikai pályára lépett. 1930-ban jogi diplomát szerzett, 1933-ban Csongrád város főjegyzője, majd polgármestere lett, hivatali ideje alatt pedig nagyszabású építkezések indultak a városban. 1945-ben letartóztatták és népbírósi eljárás indult vele szemben háborús és népellenes bűncselekmények gyanújával, amelyben azon-ban minden vád alól felmentették.¹¹⁴ A családnak azonban ezzel együtt is minden vagyonát, ingatlanát elkobozták, folyamatos rendőri megfigyelés alatt tartották őket, majd 1952-ben Piroska Jánost egy rövid időre a hortobágyi kényszermunkatáborba internálták.¹¹⁵ 1956-ban közéleti szerepet vállalt a forradalomban, emiatt rövid időre ismét

¹¹³ SHVOY, i. m. 97.

¹¹⁴ HU-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945. Piroska János háborús és népellenes büntette.

¹¹⁵ GULYÁS Martin, *Az 1945-ös csongrádi földosztás vesztesei*, Emlékeztető, 2016/1–2, 52–68.

letartóztatták. Ezután végleg visszavonult a közéletől, és 1987-ben, 92 éves korában hunyt el. Csongrád város igencsak ellentmondásos múltú szülőttjének, aki politikusi pályája során mindennel együtt valóban sokat tett az alföldi település fejlődéséért, nevét szülővárosában ma tér viseli.¹¹⁶

¹¹⁶ TÓTH Attila, *Piroska János élete és festészete*, Csongrád, Magánkiadás, 2009.

A radikális jobboldali titkos szervezetek felszámolására és az irreguláris katonai alakulatok leszerelésére/regularizálására tett kísérletek

Az egyaránt külföldi és belföldi konszolidációra törekvő Bethlen-kormány számára a nagy felháborodást kiváltó, 1923. december 24-ei, három ember életét kioltó csongrádi bombamerénylet volt az egyik utolsó csepp a pohárban. Bethlen István ígéretet tett a parlament 1924. január 3-ai ülésén, hogy személyesen hallgatja meg Héjjas Iván különítményparancsnokot többek között a csongrádi bombamerénylettel kapcsolatban, és ha a felelőssége kiderül, akkor ugyanúgy járnak el vele szemben, mint bárki mással.¹¹⁷ Héjjast a rendőrség is kihallgatta a csongrádi bombamerénylet, valamint általánosságban a nacionalista titkos társaságok és paramilitáris alakulatok szervezkedései ügyében, személyesen Nádosy Imre országos rendőrfőkapitány jelenlétében,¹¹⁸ végül azonban nem látták bizonyítottnak, hogy személyesen köze lenne bármiféle

¹¹⁷ Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XVIII, 337–338. Idézi: SERFŐZŐ Lajos, SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, 36.

¹¹⁸ SERFŐZŐ, i. m. 36.

bűncselekményhez. Ez persze minden bizonnyal nem volt más, mint alku a paramilitáris vezető és a kormány, esetleg személyesen Horthy Miklós kormányzó között.¹¹⁹ Horthy mellett elsősorban Gömbös Gyula későbbi miniszterelnöknek lehetett nagy szerepe abban, hogy Héjjast a Horthy-korszakban sosem állították bíróság elé, az általa és az irányítása alatt mások által elkövetett cselekményekért komolyan nem vonták felelősségre, holott bűnei nagyon sok ember számára nyilvánvalók voltak.¹²⁰ Sokat elárul tehát a radikális irredenta-nacionalista egyesületek, titkos társaságok és a hozzájuk számtalan szállal kötődő paramilitáris alakulatok és a magyar kormányzat kapcsolatáról Héjjas példája. Az egykori paramilitáris vezetőnek nem hogy nem kellett az igazságszolgáltatás előtt felelnie a tetteiért, de néhány évvel később vitézi címet is kapott,¹²¹ repülési jogról szóló könyvével jogi doktori címet szerzett, és országgyűlési képviselő, majd a magyar állam jól fizetett és megbecsült hivatalnoká lett. Emelkedését

¹¹⁹ BODÓ, i. m.

¹²⁰ BODÓ, i. m.

¹²¹ Héjjas Ivánnak Horthy Miklós kormányzó 1929. június 16-án adományozott vitézi címet. BODÓ, i. m.

elsősorban Gömbösnek köszönhette, aki néhány évvel később Magyarország miniszterelnöke is lett.

A közös múlttal és közös bűnökkel rendelkező, egykor félelmetes hatalommal rendelkező különítmény-parancsnokok közül leginkább Prónay volt az, aki képtelen volt bármiféle, legalább részleges konszolidációra. Mivel IV. Károly második visszatérési kísérlete¹²² alkalmával nem fejezte ki kellően a kormányzó iránti hűségét, illetve különítményének tevékenysége, önkényes gyilkosságai és kalandorakciói egyre terhesebbek lettek a Bethlen-kormány számára,¹²³ végül nyugdíjazták és félreállították, valamint az Etelközi Szövetségből is kizárták.¹²⁴

A konszolidáció jegyében az ország különböző területein még mindig működő félkatonai alakulatokat, nemzetvédelmi

¹²² IV. Károly 1921. októberi, második visszatérési kísérletének meghiúsításában egyébként Gömbös Gyula mozgósítására a MOVE és az ÉME milicistái mellett a Kettőskereszt Vérszövetség irreguláris katonái is részt vettek. Vö. GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012, 101.

¹²³ KONOK Péter, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösteror–fehérterror*, Múltunk, 2010/3, 72–91, 84.

¹²⁴ PRÓNAY, i. m. 322–324.

milíciákat, így a Héjjas-féle Alföldi Brigádot és az Ébredő Magyarok Egyesületének fegyveres alakulatait ezek után lényegében lefegyverezték, illetve regularizálták, a zavaros, polgárháborús időkre visszavezethető rendvédelmi-katonai jogosítványaikat határozottan és egyértelműen megszüntették. Létrejött ugyanakkor a Belügyminisztérium irányítása alatt álló Nemzeti Munkavédelmi Hivatal¹²⁵ nevű, elsősorban a sztrájkok és a munkásmozgalmi szervezkedések letörésére szolgáló, megbízható önkéntesekből álló félkatonai szervezet – kissé anakronisztikusan mondhatnánk, egyfajta *fehér munkásőrség* –, melynek tagjait kézfegyverekkel szerelték fel, és intézkedési, valamint fegyverhasználati joguk a rendőrségével egyezett meg, ezért

¹²⁵ A Nemzeti Munkavédelem megszervezéséről a Minisztertanács 1921. október 28-án hozott határozata alapján a belügyminiszter III-III/VII.a/1921 sz. bizalmas rendelete intézkedett. 1922. augusztus 4-én a belügyminiszter kérte a Nemzeti Munkavédelem állományának növelését (HU-MNL-OL-K 27-1922. 08. 04./33. napirendi pont). A szervezet tagjait részben az állami alkalmazottak közül toborozták, részben egyetemi hallgatókat igyekeztek beszervezni, de tagjai közé kerültek egykori különítményes katonák és nemzetvédelmi milicisták is. A szervezet történetéről lásd bővebben: SOÓS László, *A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első évei, 1921–1926*, Levéltári Szemle, 1979/1–2, 277–291.

formálisan ez inkább rendőri, mint katonai alakulatnak volt tekinthető.¹²⁶ Tagjai csak szolgálatban számítottak hatósági személyeknek, egyébként űzték hétköznapi, polgári foglalkozásukat, behívásuk esetén pedig értelemszerűen díjazásban részesültek. Az Alföldi Brigád, az Állambiztonsági Megbízottak Országos Szervezete¹²⁷ nevű segédrendőri szerv, illetve az ÉME

¹²⁶ HU-MNL-OL K 26-XXII-6010. Idézi: SERFÖZŐ, i. m. 36; valamint: 5.818. M. E. számú rendelet a nemzeti munkavédelmi intézmény fegyverhasználati jogáról, 1923. augusztus 2., Magyarországi Rendeleték Tára, 1923, 274.

¹²⁷ Az Állambiztonsági Megbízottak Országos Szervezete 1919 augusztusában alapított, polgári segédrendőri és titkosszolgálati szervezet volt, melynek a tanácsköztársaság bukása után elsődleges feladata a kommunista szervezkedések figyelése és az esetleges munkássztrájkok letörése volt. A belügyminisztérium irányítása alá tartozott, polgári ruhás, fegyvert viselő, segédrendőri munkájuk mellett polgári foglalkozásukat is tovább űző tagjainak jogosítványai nagyjából a rendőrség jogosítványainak feleltek meg. Az ÁBM 1922 októberében formálisan beolvadt a Nemzeti Munkavédelem szervezetébe, de egy ideig még igyekezett megőrizni önállóságát. Vö. *Jegyzőkönyv az ÁBM és a NMV együttműködésére vonatkozó megállapodásról*, 1922. október 2. Közli: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924*, forráskiad. KARSAI Elek–NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959, 187–188.

nemzetvédelmi osztályai is ebbe a szervezetbe olvadtak be, tehát jóval szorosabb kormányzati kontroll alatt, de lényegében tovább működhetek.¹²⁸ A Kettőskereszt Vérszövetség – szoros átfedésben a Héjjas Iván parancsnoksága alatt álló Alföldi Brigáddal – részben ugyancsak a Nemzeti Munkavédelem keretein belül folytatta tevékenységét. A Nemzeti Munkavédelemnek persze ugyanúgy célja volt az országot sújtó fegyverkezési korlátozások kijátszása, mint korábban az elődjéül szolgáló milíciáknak, és bár a szervezetet formálisan a belügyi tárca felügyelte, működésébe erősen beleszólt a hadsereg és a honvédelmi tárca is, vezetői között pedig számos katonatisztet találhatunk. Az 1920-as években a szervezet parancsnoka Hainiss Győző nyugalmazott altábornagy volt, és itt folytatta pályáját a Belügyminisztérium állományában Makkay Imre tüzér százados, a Kettőskereszt Vérszövetség korábbi budapesti zászlóaljparancsnoka,¹²⁹ valamint Sassy Szabó

¹²⁸ Vö. DÓSA, i. m. 151–152.

¹²⁹ Makkay Imre százados vezető szerepét a KKV Sz-ben egyértelműen bizonyítja a Kovács testvérek és társaik büntetőügyében hozott ítélet. Lásd: HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai büntetőpere. Továbbá lásd: VARGYAI Gyula, *A biatorbágyi merénylet. Merénylet a merénylet ellen*, Budapest, Hadtörténelmi

József ezredes, ugyancsak a KKVSz egykori vezetője tagja is.

Érdekes adat ugyanakkor, hogy Shvoy Kálmán tábornok a naplójában azt írja, a KKVSz 1923-ban alakult meg ezen a néven, éppen a Héjjas Iván vezette Alföldi Brigád utód-szerveként, tevékenységét pedig állítólag Főtartalék¹³⁰ fedőnéven a Belügyminisztérium és a Nemzeti Munkavédelem keretein belül folytatta. Shvoy így magának KKVSz-nek a genezisét is csak erre az időszakra, az 1923-as év végére datálja, holott a KKVSz már biztosan jóval előbb létezett, ez pedig éppen a Vérszövetség formális megszűnésének az

Levéltár–Paktum Nyomdaipari Társaság, 2002. Prónay Pál, aki az irredenta katonai alakulatok, többek között a Kettőskereszt Vérszövetség megszervezésének szerepét is magának vindikálja, ugyancsak azt írja emlékirataiban, hogy Makkay Imre százados ebben vezető szerepet játszott az ő irányítása alatt. PRÓNAY, i. m. 162–163.

¹³⁰ A Nemzeti Munkavédelmi Hivatal állományába tartozó, Főtartalék fedőnevű alakulat vezetője 1930-ig gróf Ráday Gedeon nyugalmazott belügyminiszter volt. Vö. DÓSA, i. m. 134–135. Valamint lásd: Ráday Gedeon nyugalmazott belügyminiszter Gömbös Gyula honvédelmi miniszternek küldött levelében lemond a Nemzeti Munkavédelem Központi Irodájának vezetéséről, 1930. január 16., in *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938*, szerk. HETÉS Tibor, MORVA Tamásné, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968, 499–500.

időszaka.¹³¹ A Kettőskereszt Vérszövetség a Nemzeti Munkavédelembe történő integrálásáról egyébként levéltári forrás is fennmaradt: egy bizalmas belügyminisztériumi körlevél 1926-ból, mely megtiltja az NMV tagjainak, hogy az új sztrájk törő segédrendőri szervezet akár egymás között is a Kettőskereszt Vérszövetség névvel illessék, mivel ahhoz a szervezethez köztudatban meglehetősen rossz emlékek fűződnek.¹³²

Az NMV tehát egyszerre volt sztrájk törő és üzembiztonsági, önkéntes segédrendőri szerv és tulajdonképpen rejtett, tartalékos titkos katonai alakulat. Noha jelentős harcértékkel

¹³¹ SHVOY, i. m. 90–95. Mindazonáltal Szakály Sándor egész tanulmányt szentelt annak a kérdésnek, miért is érdemes Shvoy Kálmánt szövegét (és úgy általában a naplókat, memoárokat és egyéb magánforrásokat) alapos forráskritikával kezelni. Vö. SZAKÁLY Sándor, *Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat?. Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplótíró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról*, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál, Budapest, 2012, Magyar Történelmi Társulat–Nemzetközi Magyarorságtudományi Társaság, 82–98.

¹³² HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473 – A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszünt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

nyilván nem bírt, hiszen a tagok mindössze kézfegyverekkel voltak felszerelve, ám több tízezer, a mindennapokban polgári foglalkozást űző, de lőfegyvert birtokló és bizonyos szintű katonai kiképzésen átesett, mozgósítható tagja révén jelentősen hozzájárult a trianoni békeszerződés által előírt katonai korlátozások kijátszásához. Ily módon a szervezet jó eszköz volt az egykor 100 ezer fő feletti, 1921 után formálisan legfeljebb 35 ezer főre apasztott Nemzeti Hadsereg sok státuszát elvesztő egykori (néhány esetben végig irreguláris keretek között működő) katonájának pacifikálására is. Ebben a felemás, önkéntes rendőri-tartalékos karhatalmi katonai állományban igen sok ember továbbra is hasznosnak, illetve az állam és hazafias célok szolgálatában álló személynek érezhette magát. A magyar radikális jobboldali milicista mozgalom és a hozzá tartozó irreguláris katonai alakulatok részben e szervezet keretei között, „megszelídített” formában éltek tovább.¹³³

¹³³ Az 1920-as évek második felében Nemzeti Munkavédelemnél dolgozott Sassy Szabó József ezredes és Makkai Imre százados, a Kettőskereszt Vérszövetség vezetőségi tagjai is. Vö. DÓSA, i. m. 134.

Az 1923. október 19-ei, 7502. számú kormányrendelet továbbá megtiltotta az állami alkalmazottnak, így értelemszerűen a fegyveres testületek tagjainak is a részvételét olyan egyesületekben, amelynek tevékenysége az állam törvényes rendje ellen irányul vagy azzal összeegyeztethetetlen, illetve nem rendelkeznek a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabállyal, tehát lényegében a titkos társaságokban való tagság vált tiltottá a közszolgák számára.¹³⁴ A valóságban persze az állam számára tovább sem volt könnyű feladat ellenőrizni – már persze ha jobboldali, bizonyos fokú kormányhűséget is mutató szervezetek esetében valóban ellenőrizni akarta –, ki miféle egyesületben, társaságban tag, és kikkel, hogyan és milyen célok megvalósítása érdekében tart kapcsolatot. Főként igaz volt ez, ha az adott titkos szervezet konspiratív okokból nem, vagy csak minimális mértékben képzett iratot, és működése jórészt szóbeli utasításokon alapult, így még a puszta létezését is nehéz lett volna bizonyítani. Ily módon, bár a Kettőskereszt Vérszövetség 1923-ban hivatalosan megszűnt, a bombamerényletek kora pedig az 1924-es évvel véget ért, a

¹³⁴ Budapesti Közlöny, 1923. október 24.

korszellemből is fakadó módon többnyire radikális jobboldali eszméket valló, az irredentizmus és az antiszemitizmus mellett együttesen elkötelezett irreguláris katonák valamilyen formában, részben továbbra is állami szolgálatban, a kormány és a hadsereg tudtával és beleegyezésével folytathatták tevékenységüket az általuk hazafiasnak tartott célok elérése érdekében.

**THE TIME OF EXPLOSIONS
THE MOST NOTABLE INSTANCES OF
POLITICAL TERRORISM IN HUNGARY IN
THE 1920S**

After World War I, in the 1920s, paramilitarism and paramilitary violence was an almost natural phenomenon in Hungary, just like in many other countries of Central Europe. After the dissolution of the Austro-Hungarian Empire and the collapse of the communist Hungarian Soviet Republic, the new right-wing government establishing its power with the help of the Entente states could only difficultly rule the quasi anarchistic conditions of the country. In 1920–1921, Budapest and the Hungarian country were terrorized by irregular military formations that were formally part of the National Army, but often operated completely independently.

This 2-year-long wave of paramilitary violence which was committed by mainly detachments subordinated to influential paramilitary commanders First Lieutenant

Iván Héjjas, Lieutenant Colonel Pál Prónay or Major Gyula Ostenburg-Morawek is called the White Terror. Radical right-wing irregular soldiers exploiting the weakness of the government committed several serious crimes like robbery, plunder and even murders, frequently by anti-Semitic motivations, and they did it in the disguise of law enforcement measures, since in this period the military authorities possessed police jurisdictions over civilians as well in order to restore the order.

The government led by Prime Minister Count István Bethlen gradually ceased the White Terror, and disbanded/regularized irregular/paramilitary troops and formations. The otherwise strongly right-wing Hungarian government really did its best to tranquilize the radical right-wing forces and create some kind of social and political peace at last, after the long years of war and civil war.

Although paramilitary violence finally ceased, and irregular military formations were formally disbanded, the radical right-

wing Hungarian militia movements mainly consisting of World War I veterans, active and demobilised soldiers lived on the form of secret right-wing paramilitary organisations. The influential radical right-wing organisation *Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) – Association of Awakening Hungarians* which sometimes operated in a similar way to a political party had a strong paramilitary character, and it had its irregular militia called *Nemzetvédelmi Főosztály – Department of National Defence*. The Government, mainly the Army and the Ministry of Defence still used up Freikorps-like militia units consisting of veterans for two reasons. On the one hand, the right-wing political and military elite was still afraid of another possible Communist takeover attempt, and used the radical right-wing militias as auxiliary political police forces, keeping them prepared; on the other hand, the countries of the losing side of World War I were subject to serious limitations of armament. Therefore, the Government and

the military leadership did its best to circumvent limitations, and treated free-corps-like irregular military formations as secret semi-official reserve forces of the army, preparing for a war in the near future in which the territories that were truncated from Hungary by the Treaty of Trianon were to be reoccupied. Hungarian anti-Communist and irredentist troops were coordinated by the secret military organisation called *Kettőskereszt Vérszövetség* – *Double Cross Blood Union* in the 1920s, and thousands of armed people were kept in secret military status, waiting for deployment. The military and the radical right-wing political movements had very strong relations these times due to the historical traumas, and hyper-nationalism and exaggerated patriotism nearly necessarily coupled with violent anti-Semitism.

Some secret irregular military formations, mainly related to the Department of National Defence of the ÉME and certainly to Double Cross Blood

Union started becoming concerned in political terrorism, like the luckily prevented bomb outrage plan in Jászkarajenő in 1922, the bomb outrage of Erzsébetváros that required 8 casualties on 2 April 1922, or the bomb outrage of Csongrád in which 3 people died on 24 December 1923. All the three grave terrorist incidents were committed by the members of the Department of National Defence of the ÉME who were at the same time irregular soldiers of Double Cross Blood Union, and paramilitary commanders First Lieutenant Iván Héjjas and Lieutenant Commander Pál Prónay arose in all the three cases as possible instigators, together with Captain Gyula Gömbös, later Minister of Defence, then Prime Ministers, in this period the leader of the oppositional Party of Hungarian National Independence (popularly they were called race-defenders).

István Keő-Kucsera, a farmer, innkeeper, former soldier and local paramilitary commander from Jászkarajenő was one of

the leaders of the local sub-organisation of the Association of Awakening Hungarians and a well-known local activist of the radical right in the small Pest County village, began to complain strongly in February 1922 that another catering establishment in the village which happened to be owned by a Jewish person was generating more turnover than his pub. He therefore decided to teach the local Jews a lesson, to intimidate them in some way, and in any case to carry out some unspecified act of violence against them. As the leader of the Jászkerajenő local suborganisation of the Awakening movement, István Keő-Kucsera was a regular guest at the headquarters of the Association of Awakening Hungarians at 3 Sörház Street in the downtown of Budapest, and in connection with this he also visited the pub at the bottom of the building frequently. It was here, on an unspecified day in February 1922, that he met his friend Mihály Gyalay, a radical right-wing journalist and editor of one of

the political newspaper of the Awakening movement called *Hazánk* (*Our Homeland*) (the editorial office was also located in the Awakening headquarters), and complained to him that, in his opinion, the Jews of Jászkarajenő were plotting against the local Awakening activists. That is, the local Jewish restaurant owner was spoiling his business – and Keő-Kucséra suggested that this should be tackled. The far-right journalist naturally agreed with his friend and Awakening brother, and the more wine the two men drank, the louder they became about their aversion to the Jews of Jászkarajenő. Gyalay, in a wine-induced state, suggested that handgrenades should be thrown at the houses of certain Jewish people in Jászkarajenő as a means of intimidation. The anti-Semitic rhetoric and the unfolding assassination plot caught the attention of a 21-year-old young man at the next table, József Kovács, a demobilised soldier and former insurgent of West Hungary who was in need of money and was now working private official, but

who, of course, was also a member of the Awakening Hungarians, and he sat down with the beside the two men who were drunkenly hatching anti-Semitic plans. József Kovács volunteered to carry out the assassination on behalf of István Keő-Kucsera for a fee, and Keő-Kucsera enthusiastically accepted the offer. József Kovács was given two functional handgrenades to execute the assassination, but he soon seemed to have lost his courage with two functional handgrenades in his briefcase, and just a few hundred metres from the Awakening headquarters on Sörház Street, on Kálvin Square, he called to a police officer on duty, and told him that he had found grenades on the train, and that he thought they were dangerous and wanted to hand them over to the police as soon as possible. The terrorists were soon all captured by the police.

The struggle of the parliamentary elections 1922 was disrupted by a series of events that also provided the state with

another opportunity to take stronger action against political extremism. In the spring of 1922, the members of the District 9 National Defence Department of the Association of Awakening Hungarians – despite the government’s measures to disarm various militias in several stages, the Awakening Hungarians were still operating such armed paramilitary units, which were operating practically without any real state control – decided to commit a bomb outrage against the Democratic Circle of Erzsébetváros, a liberal political-social organisation at 76 Dohány Street, presided by opposition liberal MP Vilmos Vázsonyi, thereby killing several people they considered enemies of the nation. The assassination and the subsequent trial of the alleged perpetrators was one of the most shocking and publicised events of the 1920s, and was largely referred to in the press as the 'bombing trial' and the 'Márffy trial' after the accused number one called József Márffy. On 2 April 1922, a bomb exploded at a meeting of the Democratic

Circle of Erzsébetváros, killing eight people and wounding twenty-three. Given the extremist political situation of the time, assassinations of Jews and of persons and institutions perceived to be pro-anti-Jewish, and the fact that behind them there was the Association of Awakening Hungarians in nearly each cases, and, more specifically, the figures of Iván Hējjas and Pál Prónay, the bomb raid of Erzsébetváros was no longer tried alone, but was finally tried in a triple indictment, together with other anti-Semitic and anti-Antisemitic crimes:

1. The explosion the Democratic Circle of Erzsébetváros was linked to an attempted pogrom against the Újpest Synagogue, planned by two young individuals associated with the Association of Awakening Hungarians named Tivadar Péter and János Salló, but it was not finally carried out.

2. There was also an attempted bomb attack on the Courts Palace of Koháry Street and the French and Czechoslovak

embassies in Budapest, and it was only by luck that these bombs finally did not explode.

3. Liberal newspaper owner and journalist Andor Miklós and Károly Rassay, a liberal member of the parliament, well-known opposition political characters of the time, were given packages containing grenades, and it was also only by luck and the vigilance of those present that these bombs did not explode when opening. At the same time, the Headquarters of the Hungarian State Police in Budapest, the Speaker of the National Assembly and the French Embassy received a life-threatening letters signed by some people under the name of the 'Committee 101'. The perpetrators were captured only in the end of 1923.

In addition to the bomb outrage against the Democratic Circle in Erzsébetváros, the bomb attack in Csongrád a little later was another highly publicised terrorist act of the period, also committed by radical right-wing militamen,

presumably under the leadership of local paramilitary commander First Lieutenant János Piroska who was a professional soldier. On 26 December 1923, the terrorists threw an explosive device into the ballroom of the Hotel Hungarian King in Csongrád at a charity event organised by the local Jewish Women's Association, killing three people and seriously injuring twenty-five others, while fifteen people were injured only slightly. Other people involved in the attack were First Lieutenant János Piroska's brothers István and György, and certain local farmers János Sági and János Kővári, local militiamen of the Brigade of the Hungarian Plain. János Piroska himself had made the explosive device and had also brought it from Budapest. The assassination was carried out by Miklós Bölöni and László Sinkó. During his interrogation, Sinkó defended himself by claiming that First Lieutenant Piroska had told him in a meeting at his apartment that the bomb was only intended to cause alarm, but that its explosive power was not

sufficient to kill a human being. Yet he was reluctant to throw it when they appeared outside the Hotel Hungarian King at midnight. Miklós Bölöni then called László Sinkó a coward, who finally lit the fuse of the bomb with his cigarette and threw it into the crowded ballroom. The bomb exploded immediately, killing Julianna Nagyjános, a maid, Sándor Wolff, a university student, and Balázs Farkas, a gypsy violinist. Other people who sustained life-threatening injuries were: Mrs. Gézán Barna, Henrik Barna, Mrs. Henrik Barna, Piroska Barna, Dr. Herman Buk Buk, Margit Buk, Ilonka Buk, József Buk, Mariska Buk, Béla Dékány, Mrs. Mihályn Engel, Mrs. István Fehér, László Grósz, Magda Grósz, Sára Grósz, Lajos Kovács, Lenke Kovács, Aladár Béla Krizsán, István Princz and Mrs. Sándor Dr. Vida. The police put a lot of effort into collecting data, soon caught the perpetrators, and the investigation conducted the next day with the assistance of Jenő Zombori, the Szeged Chief Prosecutor, József Szalay, the District

Police Commissioner and Jenő Borbolya, a high-ranking Police Inspector, and so much material evidence was collected that on 30 December 1923 the perpetrators also confessed. The police also arrested their accomplices, almost the entire local group of the Race-defending Party, 25 young men in all, including László Sinkó, a farmer, Mihály Zubek, a teacher suspended from his job, Sándor Kasztell, a mechanic, Rókus Sági, a farmer, György Piroska, a merchant, Miklós Bölöni, a young man without a job, and Ferenc Forgó, a farmer. Not surprisingly, it turned out that most of the assassins were also members of the Association of Awakening Hungarians. Since János Piroska was a professional military officer, his crimes were subject to military justice, and he was handed over to the Budapest Military Court. However, the military leadership, in order to save the Army's honour, found the reasons why First Lieutenant Piroska did not legally count as an active soldier, so his case was also tried by the civilian criminal court.

Although the police did its best to investigate the grave bomb outrage cases, and lower-ranking paramilitary commanders like István Keő-Kucsera, József Márffy or János Piroska (they were all informally subordinated to First Lieutenant Iván Héjjas) and their minions were committed to trial for their actions, it seems that influential military and political circles tried to save them from prison or even from capital sentence. It is very curious that in the end only the young veteran József Márffy, the mastermind of the bomb raid of Erzsébetváros who was responsible for the death of 8 people was sentenced to 8 years of imprisonment. Although the evidences in all the three criminal suits seemed to be persuading, someone had the power to influence the judges and achieve that terrorists should be exempted from the charges or sentenced only to a couple of years in prison. Although Prime Minister Count István Bethlen did his best to create consolidation in Hungary in the political, social and economic sense of the word,

radical right-wing political forces still had some influence, and for example Gyula Gömbös, the informal leader of the Hungarian radical right-wing movements of the 1920s, had a personal good relationship even with Regent Governor Admiral Miklós Horthy who had used to be a paramilitary commander himself in the civil war of 1919–1920 before elected by the parliament as Regent Governor with the strong support of the Entente Powers. The age of the bomb raids, as the press of the opposition sometimes called the period between 1922–1924 finally ended with the fact that murderous, radical right-wing, anti-Semitic terrorists remained at large, and many of them found their places in the authoritarian conservative, strongly right-wing regime of Hungary of the 1920s.

The present short monograph makes an attempt to reconstruct certain serious, terroristic crimes committed by the members of irregular military formations that operated under the supremacy of the secret Hungarian military organisation

Double Cross Blood Union via micro-historical case studies, mainly based on archival records of criminal suits in the custody of the Budapest City Archives and in the Central Archive of the National Archives of Hungary. Furthermore, beyond the introduction and analysis of the individual cases of three different, but interrelating bomb outrages from the period 1922–1924, it intends to draw general conclusions about the controversial and complex relationship between the early Hungarian paramilitary radical right-wing movements and the Government and the military leadership.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára, Budapest (HU-BFL)

HU-BFL-VII-5-c-16193/1923. Márffy József és társai pere.

HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Dr. Kiss Gábor Jenő pere.

HU-BFL-VII-18-d-1923-03/041. Apor Viktor és társai pere.

HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbírósági pere.

HU-BFL-XXV-1-b-1946-4587. Márffy József igazolási eljárása

HU-BFL-XXVI-2-b-8311/1947. Dr. Minich József pere

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltára, Szeged (HU-MNL-CSML)

HU-MNL-CSML-XXV-8-5-d-NB-148/1945.
Piroska János háborús és népellenes bűntette.

**Magyar Nemzeti Levéltár Országos
Levéltára, Budapest (HU-MNL-OL)**

HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187. Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473. Belügyminisztérium rezervált iratai – A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszűnt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. Belügyminisztérium rezervált iratai – A titkos társaságok felfedése, 1926.

HU-MNL-OL-K 428. Magyar Távirati Iroda – Napi hírek.

HU-MNL-OL-P 1360. Magyar Országos Véderő Egylet.

HU-MNL-OL-P 2249-7. sorozat. Ébredő Magyarok Egyesülete.

Szakirodalmi források

Az Endre-Baký-Jaross-per, forráskiad KARSAI László, MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994.

BARTHA Ákos–PÓCS Nándor–SZÉCSÉNYI András, *Egy hosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I. rész*, *Múltunk*, 2019/2, 138–180.

BARTHA Ákos, *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.

Bethlen István titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZÜCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972.

BODÓ Béla, *The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups*, *Austrian History Yearbook*, 2011/42, 133–163.

BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete*, 2000, 2010/10.

BODÓ Béla, *Pál Prónay. Palamilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, *The Carl Beck Papers in Russian and East-*

European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

BÖDÖK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018.

Csak szolgálati használatra!. Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez, 1919–1938, szerk. HETÉS Tibor, MORVA Tamásné, Budapest, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, 1968.

CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) működése 1918-1920*, *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia* 1991/20, 51–67.

CSONKA Laura, *Nemzetközi és hazai fellépés a népbiztosok megkegyelmezése érdekében*, Archívnet, 2015/3.

https://archivnet.hu/politika/nemzetkozi_es_hazai_fellepes_a_nepbiztosok_megkegyelmezese_erdekeben.html

Dokumentumok az 1918/19-es forradalmak Duna-Tisza közti történetéhez, szerk. ROMSICS Ignác, Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Levéltár, 1976.

DOMBRÁDY Lóránd-TÓTH Sándor, *A Magyar Királyi Honvédség 1919–1945*, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1987.

DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156.

GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó.

Robert GERWARTH–John HORNE, *Paramilitarizmus az első világháború után*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején*.

Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 13–32.

Robert GERWARTH, *Harc a Vörös Szörnyeteggel. Ellenforradalmi erőszak Közép-Európa vereséget szenvedett államaiban*, ford. VÁRADY Péter, in *Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után*, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017, 71–92.

GOTTFRIED Barna, *Thuróczy István és a román király elleni merénylet*, Székelyföld, 2010/7, 79–101.

G. SOÓS Katalin, *Magyar-bajor-osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XVII, 3–43.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.

GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

Háború béke idején. Paramilitáris erőszak Európában az első világháború után, szerk. Robert GERWARTH–John HORNE, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2017.

HÉJJAS Iván, *Légi jog*, Első Kecskeméti Hírlapkiadó- és Nyomda Rt, 1934.

Horthy Miklós titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZÜCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965.

HORTHY Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. I. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921, forráskiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. III. Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon 1924–1926, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. IV. Az ellenforradalmi rendszer külpolitikája 1927. január 1–1931. augusztus 24., forráskiad. KARSAI Elek, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

KADÁR Gábor, VÁGI Zoltán, *Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában*, ELTE Társadalmi Konfliktusok Kutatóintézete, 2010.

http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkosságok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek

KADÁR LYNN Katalin, *Eckhardt Tibor amerikai évei, 1941–1972*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006.

KARSAI Elek, *Számjeltávirat valamennyi magyar királyi követségnek*, Budapest, Táncsics Kiadó, 1969.

KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.

KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2013.

KONOK Péter, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösteror–fehérterror*, *Múltunk*, 2010/3, 72–91.

KÓRÓDI Máté, *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról, 1919. augusztus 3.–1921. október 23.*, Budapest, Clio Intézet, Clio Kötetek 2., 2020.

KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921*, *Múltunk*, 2009/2, 66–92.

KRISTÓ NAGY István, *A nyilasok*, Budapest, Ezredvég Alapítvány, Z-füzetek 28., 1991.

John T. LAURIDSEN, *Nazism and the Radical Right in Austria, 1918–1934*, Koppenhága, The Royal Library–Museum Tusculanum Press, 2007.

L. NAGY Zsuzsa, *Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.

Magyarországi politikai pártok lexikona, 1846–2010, főszerk. VIDA István, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011.

Magyarország történeti kronológiája 3. 1848–1944, szerk. BENDA Kálmán, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983.

NÁNDORI Pál, *A Marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

OLASZ Lajos, *A kormányzóhelyettesi intézmény története, 1941–1944*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.

ORMOS Mária, *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós*, PolgArt Kiadó, Budapest, 2001.

PAKSA Rudolf, *Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak a Horthy-korszakban*, Kommentár, 2007/5, 68–75.

PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

PAKSA Rudolf, *A numerus clausus*, in *Gróf Bethlen István és kora*, szerk. NAGY Zsejke, Budapest, Osiris Kiadó, 2014, 137–157.

PAKSA Rudolf, *A fehérterror „logikája”. Események, olvasatok, kontextusok*, in *Terror 1918-1919. Forradalmárok, ellenforradalmárok, megszállók*, szerk. MÜLLER Rolf, TAKÁCS Tibor, TULIPÁN Éva, Budapest, Jaffa Kiadó, 2019, 217–245.

PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

PELLE János, *Gázkamra a sörgyárban? Munkaszolgálatosok Kőszegen és orvosuk népbírósági pere*, *Életünk*, 2017/1, 1–29.

PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

ROMSICS Ignác, *A Duna-Tisza köze hatalmi-politikai viszonyai 1918-19-ben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.

ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015.

ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.

ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018.

ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.

SÁFRÁNY Péter, *Csongrádon nem merünk emlékezni az áldozatokra. Bombamerénylet az izraelita nőegylet bálján*, 2019. február 13.

<https://www.facebook.com/notes/738031583724005/>

Letöltés ideje: 2020. 10. 17.

SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60.

SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945, forráskiad* Perneki Mihály Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

SOMBOR-SCHWEINITZER József, *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobb-oldali mozgalmakról*, 1932-1943, forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

SOÓS László, *A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első évei, 1921–1926*, Levéltári Szemle, 1979/1–2, 277–291.

SŐREGI Zoltán, *Adalékok a marseille-i merénylethez*, Archivnet, 2013/4.

https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenyilet_hattererehez.html

SUBA János, *Karhatalmi formációk Magyarországon 1918–1920*, Rendvédelem-történeti Füzetek 2008/18, 131–142.

SZAKÁLY Sándor, *Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat?. Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóíró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról*, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál. Budapest, 2012. Magyar Történelmi Társulat – Nemzetközi Magyaráságtudományi Társaság. 82–98.

SZAKÁLY Sándor, *A 2. vkf. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó–Veritas Történetkutató Intézet, 2015.

SZÁSZ László, *Bánffy Miklós. Az erdélyi szellem arisztokratája*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia, 2020.

UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007.

UJVÁRY Gábor, *„Egy európai formátumú államférfi”. Klebelsberg Kuno (1875-1932)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012.

VÁGI Zoltán, *Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944*, in *Tanulmányok a Holokausztról*

II., szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

VARGYAI Gyula, *A biatorbágyi merénylet. Merénylet a merénylet ellen*, Budapest, Hadtörténelmi Levéltár–Paktum Nyomdaipari Társaság, 2002.

VÁRY Albert, *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*, Vác, A Váci Királyi Országos Fegyintézet Könyomdája, 1922.

VESZPRÉMY László Bernát, „*Ne hagyjátok őket elcipelni!*”. *Zadavec István és a holokauszt*, Sapientiana, 2016/1, 78–91.

VONYÓ József, *Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919–1944. Tanulmányok, dokumentumok*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2012.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali szervezetek megalakulásának körülményeihez*, *Történelmi Szemle*, 1979/3-4, 562–576.

ZINNER Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284.

ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.